

HELSINGIN YLIOPISTO

# Kuka tappoi punarinnan?

---

Antropomorfinen taksidermia Britanniassa  
vuosina 1851–1901

Tuulia Humalamäki  
Pro gradu -tutkielma  
Alue- ja kulttuurintutkimus, Euroopan linja  
Humanistinen tiedekunta  
Helsingin yliopisto  
Helmikuu 2018



Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Maailman kulttuurien laitos	
Tekijä – Författare – Author Tuulia Humalamäki			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kuka tappoi punarinnan? Antropomorfinen taksidermia Britanniassa 1851–1901			
Oppiaine – Läroämne – Subject Alue- ja kulttuurintutkimus, Euroopan linja			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Helmikuu 2018	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 80	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielmassa tarkastellaan antropomorfista taksidermiaa eli eläintäyttöä, jossa eläimistä on tehty inhimillisiä. Tämä tapahtuu yleensä pukemalla eläimet vaatteisiin tai asettamalla ne ihmiselämästä tuttuihin tilanteisiin. Usein tällaiset eläimet on asetettu dioraamaan eli kolmiulotteiseen lavasteeseen, joka jäljittelee ihmisten maailmaa eläimille sopivassa mittakaavassa. Antropomorfinen taksidermia oli suosionsa huipulla 1800-luvun jälkipuoliskon Britanniassa. Se esiteltiin maassa ensimmäistä kertaa Lontoon maailmannäyttelyssä vuonna 1851, ja sen suosio kesti vuosisadan lopulle asti.</p> <p>Työ on rajattu ajallisesti vuosiin 1851–1901, eli Lontoon maailmannäyttelyn ja viktoriaanisen aikakauden päättymisen väliseen aikaan. Yksi aikakauden tunnetuimmista antropomorfista taksidermiaa luoneista eläintäyttäjistä oli Walter Potter, jolla oli myös teoksille omistettu museo. Tutkimuksessa tarkastellaan yhdeksää Potterin teosta visuaalisen analyysin keinoin. Tutkimusaineistona käytetään myös British Libraryn kokoelmien sanomalehtiä vuosilta 1851–1901. Lehtiartikkeleita tarkastellaan sisällönanalyysin keinoin sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti. Tutkielmassa halutaan löytää vastaus siihen, millaisia merkityksiä antropomorfiseen taksidermiaan latautui.</p> <p>Sanomalehdistä käy ilmi, että eläintäyttö oli näkyvä osa viktoriaanisen aikakauden kulttuuria. Teoksia oli esillä näyttelyissä, niistä maalattiin tauluja ja kerrottiin vitsejä, ne esiintyivät fiktiokirjallisuudessa ja jopa runoudessa. Eläimet ylipäänsä tulivat 1800-luvulla osaksi kulutuskulttuuria, eikä taksidermia tehnyt poikkeusta. Eläimiä täytettiin koristeiksi, viihdykkeeksi ja käyttöesineiksi. Eri eläinlajit eivät kuitenkaan olleet samanarvoisia, ja eläimet toimivat Potterin dioraamoissa eri yhteiskuntaluokkien ja sukupuolten symboleina. Tutkielmassa esitetään, että Potter käytti teoksissaan rotia representoimaan työväenluokkaa. Toisiin teoksiin hän valitsi eläimiksi kissoja, joita pidettiin feminiinisinä ja hankalina eläiminä. Eläinten arvottaminen näkyi myös siinä, minkä lajien tappaminen täyttämistä varten nähtiin sopivana.</p> <p>Taksidermia oli keino pitää eläimet ihmisten hallinnassa ja käytettävissä jopa kuolemansa jälkeen. Joistakin eläimistä valmistettiin kuoltuaan arkisia käyttöesineitä. Myös lemmikkieläimiä täytettiin, jolloin niistä tuli itsensä muistoesineitä. Potterin teoksissa taas inhimilliset eläimet olivat osana idyllisiä kohtauksia, joissa ihannoitiin menneisyyttä ja maaseudun rauhaa. Ne eivät olleet muistoja itsestään, vaan idealisoidun menneen ajan ja nostalgian ruumiillistumia. Antropomorfinen taksidermia oli vahvasti oman aikakautensa lapsi, ja siinä näkyivät 1800-luvun britannialaisten ajatukset luokkayhteiskunnasta, sukupuolista, viihteestä, eläinten asemasta sekä kuoleman merkityksestä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords antropomorfismi, inhimillistäminen, taksidermia, eläinten täyttäminen, eläintutkimus, materiaallisen kulttuurin tutkimus, Iso-Britannia, 1800-luku			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited E-Thesis			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

# Sisällysluettelo

## 1 Johdanto

1.1 Tutkimusasetelma	1
1.2 Käsitteet, teoria ja aiempi tutkimus	2
1.3 Aineisto ja metodit	5

## 2 Yhteiskunta

2.1 Taksidermiaan suhtautuminen	11
2.2 Materiaalisuus ja kulutuskulttuuri	21

## 3 Luokka

3.1 Eläimet luokkayhteiskunnassa	27
3.2 Luokittelu ja luonnontieteet	34

## 4 Sukupuoli

4.1 Sukupuolen representaatio	39
4.2 Sukupuolittunut taksidermia	45

## 5 Kuolema

5.1 Eläinruumiin käyttäminen	48
5.2 Muisto ja nostalgia	56

6 Kritiikkiä ja kaipuuta	62
--------------------------	----

Kuvaluettelo	66
--------------	----

Lähdeluettelo	68
---------------	----

# 1 JOHDANTO

*The art of taxidermy has had far too little attention bestowed upon it.<sup>1</sup>*

## 1.1 Tutkimusasetelma

Vuonna 1851 järjestettiin Lontoossa kaikkien aikojen ensimmäisenä pidetty maailmannäyttely, jossa kävi noin kuusi miljoonaa vierailijaa. Maailmannäyttelyssä tarjottiin yleisölle sivistäviä, opettavaisia ja viihdyttäviä elämyksiä sekä lanseerattiin ennennäkemättömiä uutuuksia.<sup>2</sup> Näytteilleasettajien joukossa oli myös saksalainen Hermann Ploucquet, joka herätti kiinnostusta inhimillistetyillä täytetyillä eläimillään. Hänen teoksissaan hiiret miekkailivat, kissanpennut soittivat pianoa ja siilit luistelivat. Itse kuningatar Viktoria piti Ploucquet'n töitä ”todella ihmeellisinä”.<sup>3</sup> *The Morning Chronicle* -lehti kirjoitti Ploucquet'n näyttelypaikan olleen yksi koko maailmannäyttelyn ruuhkaisimmista. Lehti kuvaili ihailua ja iloa, jolla oudot eläimet oli otettu vastaan:

*The stall in which these odd preparations are placed is one of the most crowded points of the Exhibition; and nothing can be more genuine than the admiration, or more hearty than the laughter, with which the civilized animals are greeted.<sup>4</sup>*

Antropomorfinen taksidermia, jossa täytetyistä eläimistä tehtiin ihmismäisiä, nousi maailmannäyttelyn seurauksena nopeasti suosioon Britanniassa. Eläintäyttäjiä oli paljon, mutta nimenomaan antropomorfisen taksidermian tunnetuimmaksi harjoittajaksi nousi sussexilainen Walter Potter (1835–1918).<sup>5</sup> Potter valmisti jonkin verran taksidermiaa asiakkaille tilaustyönä, mutta jälkipolvet muistavat Potterin parhaiten hänen museokokoelmastaan (1880–2003). Vaikka museon esineistöstä suurin osa oli luonnontieteellisiä näytteitä ja kurioositeetteja, olivat sen vetonaula kuitenkin taksidermiadioraamat. Potter valmisti viimeiset teoksensa 1890-luvulla, ja antropomorfisen taksidermian suosio säilyikin osapuilleen 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle saakka. Ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä sitä alettiin pitää mauttomana ja banaalina, kuten monia muitakin viktoriaanisen aikakauden piirteitä.<sup>6</sup>

---

<sup>1</sup> Flower 1898, 71.

<sup>2</sup> Syrjämaa 2007, 17–18.

<sup>3</sup> ”Really marvellous”, Hamberg 2014; Morgan & Morris 2014.

<sup>4</sup> *The Morning Chronicle* (London, England), Tuesday, August 12, 1851.

<sup>5</sup> Morris 2013, 5.

<sup>6</sup> Hamberg 2014.

1900-luvulla taksidermiaa ei juuri arvostettu, sillä teoksia oli paljon ja niitä sai sen vuoksi halvalla.<sup>7</sup> Kun Potterin kokoelma huutokaupattiin vuonna 2003, alettiin kiinnostua teosten kulttuurisesta ja historiallisesta arvosta.<sup>8</sup>

Nyky näkökulmasta katsoen ihmismäiset täytetyt eläimet saattavat tuntua absurdeilta ja makaabereilta. Tämän vuoksi näen tarpeelliseksi tarkastella niiden asemaa omassa historiallisessa kontekstissaan. Olen kiinnostunut siitä, millaisia merkityksiä Potterin teoksiin ja muuhun taksidermiaan latautui. Pyrin selvittämään, miten taksidermiassa näkyy suhtautuminen luontoon ja eläimiin. Selvitän myös, mikä osuus yhteiskuntaluokalla ja sukupuolella on suhtautumisessa taksidermiaan. Koska antropomorfista tai muutakaan taksidermiaa ei voi olla ilman kuollutta eläintä, käsittelen myös kuoleman merkitystä viktoriaanisessa yhteiskunnassa. Lopuksi pohdin viktoriaanisen ajan Britannian antropomorfisen taksidermian suhdetta nykypäivän antropomorfismiin.

Analysoin Potterin teosten sisältöä sekä sanomalehtiaineistoni kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia piirteitä. Tutkimuksessa kontekstualisoidaan ilmiö tarkastelemalla sitä aikaa ja paikkaa, jossa antropomorfinen taksidermia ilmeni. Keskityn siihen, millaisia suhtautumistapoja taksidermiaan ja eläimiin oli nähtävillä viktoriaanisessa yhteiskunnassa. Kiinnostavaa on, millä tavoin sukupuoli ja luokka vaikuttivat eläimiin suhtautumiseen ja eläinten keskinäiseen arvottamiseen.

## 1.2 Käsitteet, teoria ja aiempi tutkimus

Viitataan tässä työssä eläinentäyttyöön termillä taksidermia ja eläinentäyttäjiin termillä taksidermistit. Sana taksidermia periytyy kreikan kielestä, jossa *taxis* merkitsee muokkaamista ja *derma* ihoa tai nahkaa. Teknisesti ottaen taksidermia merkitsee eläimen nahan muokkaamista. Sana taksidermia esiintyi ensimmäisen kerran Louis Dufrenen kirjoittamassa artikkelissa, joka julkaistiin *Nouveau dictionnaire d'histoire naturelle* -teoksessa (1803–1804). Toisin kuin balsamoinnissa, jossa ruumis säilötään, pyritään taksidermiassa säilyttämään eläimen anatominen muoto sekä ilmaisemaan sen

---

<sup>7</sup> Desmondin mukaan ”fantasiataksidermian” eli antropomorfisten täytettyjen eläinten suosio kuitenkin kasvoi Yhdysvalloissa 1930- ja 1940-luvulla vuosisadan alussa julkaistujen aihetta käsittelevien teosten myötä. Desmond 2002, 163.

<sup>8</sup> Hamberg 2014.

luonne ja temperamentti katsojille. Hyvällä taksidermistillä on sekä luonnontieteilijän, taiteilijan että kuvanveistäjän ominaisuuksia.<sup>9</sup>

Antropomorfismi eli inhimillistäminen tarkoittaa ihmismäisten piirteiden antamista eläimille, esineille tai tapahtumille, kuten luonnonilmiöille. Eläimiin liittyvä antropomorfismi voidaan jakaa kolmeen tyyppiin. Ensimmäinen antropomorfismin tyyppi ilmenee eläinten esittämisenä ihmisenkaltaisena esimerkiksi eläinsaduissa<sup>10</sup>, kaunokirjallisuudessa tai piirretyissä elokuvissa. Luen myös antropomorfisen taksidermian kuuluvaksi tähän tyyppiin. Toisessa antropomorfismin tyypissä eläimiä, erityisesti lemmikkejä, kohdellaan kuin ihmisiä ja ne saatetaan esimerkiksi pukea vaatteisiin. Kolmannessa antropomorfismin tyypissä eläimillä ajatellaan olevan sellaisia motiiveja, tunteita tai persoonallisuuspiirteitä, jotka on perinteisesti liitetty ihmisiin.

Antropomorfismia on pidetty ihmisten luonnollisena taipumuksena ja sen on esitetty olevan väistämätöntä seurausta siitä, että ihmiset tarkastelevat eläimiä omasta näkökulmastaan.<sup>11</sup> Eläimiä koskeviin filosofisiin ja eettisiin kysymyksiin paneutuneen filosofi Elisa Aaltolan mukaan inhimillistämistä voidaan pitää positiivisena tai negatiivisena sen mukaan, onko kyse ihmiselle ja jollekin toiselle eläinlajille yhteisten piirteiden tunnistamisesta vai inhimillisten piirteiden heijastamisesta eläimiin. Aaltola näkee, että ensimmäisessä tapauksessa koko termiä voidaan myös pitää perusteettomana ja nimittää yhteisten piirteiden näkemistä ihmisessä ja eläimessä yhtä hyvin ”koirallistamiseksi” tai ”lehmällistämiseksi”.<sup>12</sup> Myös eläintieteilijä Antero Järvinen pitää eläinten inhimillistämistä virheenä ja painottaa, etteivät eläimet ole julmia, pelkureita tai jaloja.<sup>13</sup> Yhteiskuntatieteelliseen eläintutkimukseen perehtyneen Nora Schuurmanin mukaan antropomorfismi on epämääräinen käsite, eikä ole edes selvää, mitä sillä ihmisellä tarkoitetaan, johon eläintä verrataan. Schuurman vertaa antropomorfismin käsitettä kaleidoskooppiin, joka näyttää erilaisia näkymiä riippuen siitä, mihin asentoon sitä kääntelee. Schuurman pohtiikin, merkitseekö eläin ihmiselle aina jotain muuta kuin eläimyyttä, joko konetta tai ihmistä.<sup>14</sup>

---

<sup>9</sup> Eastoe 2012, 10; Wonders 1993, 23.

<sup>10</sup> Antropomorfisen taksidermian ja eläinfaabelien yhteydestä ks. Poliquin 2012, 171–198.

<sup>11</sup> Horowitz 2007, 60–61.

<sup>12</sup> Aaltola 2013, 26.

<sup>13</sup> Järvinen 2000, 8.

<sup>14</sup> Schuurman 2013, 13–14.

Teoreettisena taustana tässä tutkimuksessa toimii eläintutkimus ja eläinten historian tutkimus. Vaikka kyseessä onkin alun perin sosiologian haara, on eläintutkimus viime vuosina levinnyt humanististenkin tieteiden puolelle ja muuttunut yhä enemmän poikkitieteelliseksi. Tätä niin kutsuttua uutta eläintutkimusta Suomessa ovat tällä vuosituhanella edustaneet ainakin Pauliina Kainulaisen ja Yrjö Sepänmaan toimittama *Ihmisten eläinkirja: Muuttuva eläinkulttuuri* (2009) sekä Antero Järvisen *Ihmiset ja eläimet: Humanistin eläinkirja* (2009).

Myös eläinten inhimillistämisestä on kirjoitettu paljon. Antropomorfismia on aiemmin tutkittu osana ihmisten suhdetta eläimiin ja luontoon tai sitten kirjallisuudessa tai audiovisuaalisessa materiaalissa (kuten lastenelokuvissa tai luontodokumenteissa) esiintyviin, usein fiktiivisiin, mutta yhtä kaikki eläviin eläimiin. Esimerkiksi suomalaisissa akateemisissa opinnäytteissä antropomorfismia on tutkittu tiedotusopin<sup>15</sup>, journalistiikan<sup>16</sup>, yleisen kirjallisuustieteen<sup>17</sup> sekä sosiologian<sup>18</sup> parissa, eläinruumiiden käyttämistä puolestaan taidehistoriassa<sup>19</sup>. Oma tutkielmani edustaa kulttuurintutkimusta sekä kulttuurihistoriaa siinä mielessä, että pyrin löytämään ilmiölle selityksen asettamalla sen historialliseen kontekstiinsa. Tutkielmani poikkeaa aiemmasta antropomorfismin tutkimuksesta, sillä sen pääpaino ei ole elävien vaan kuolleiden eläinten inhimillistämisessä.

Taksidermiaa ja etenkin antropomorfista sellaista ovat tutkineet kirjallisuustieteilijä Rachel Poliquin sekä erityisesti Walter Potterin tuotantoon keskittynyt eläintieteilijä Pat Morris. Eläinten asemaan viktoriaanisessa yhteiskunnassa taas ovat paneutuneet historioitsija Harriet Ritvo sekä materiaalsen kulttuurin tutkija Sarah Amato, joka käsittelee lyhyesti myös Potterin töitä teoksessaan *Beastly Possessions: Animals in Victorian Consumer Culture* (2015). Antropomorfinen taksidermia on silti jäänyt tieteellisesti katsoen varjoon tutkimusaiheena. Koen, että sen tutkiminen auttaa ymmärtämään paremmin yhteiskuntaa ja aikaa jona se ilmeni, mutta historiallinen tarkastelu voi antaa myös eväitä ymmärtää nykyajan ilmiöitä, arvoja ja asenteita liittyen eläinten inhimillistämiseen sekä ihmisten ja eläinten välisiin suhteisiin ylipäätään. Eläintutkimuksen ja eläinten historian tutkimuksen lisäksi tämä tutkielma edustaa

---

<sup>15</sup> Heinonen 2004; Keski-Korpela 2008; Laitinen 2012.

<sup>16</sup> Hirvonen 2014.

<sup>17</sup> Pasanen 2015; Statovci 2017.

<sup>18</sup> Tuomivaara 2003.

<sup>19</sup> Rajamäki 2015.

materiaalisen kulttuurin tutkimusta, sillä täytetyt eläimet ovat artefakteja, ihmisen valmistamia esineitä. Työni teoriatausta käsittää siis erilaisia tieteenaloja ja tuo osaltaan näkyviin kulttuurintutkimukselle ominaisen tieteidenvälisyyden.

### 1.3 Aineisto ja metodit

Käytän visuaalisena tutkimusaineistonani Pat Morrisin teoksesta *Walter Potter's Curious World of Taxidermy* (2013) löytyviä valokuvia ja piirroksia sekä Potterin museosta kertovia lyhytdokumentteja *Crazy Taxidermy Museum: Stuffed Animals in Costumes* (1965) ja *Walter Potter: The Man Who Married Kittens* (2015). Antropomorfisen taksidermian tutkimiselle materiaalisen kulttuurin osana asettaa haasteita se, että tekijöitä tunnetaan nimeltä vain muutama ja teoksiakin vain parisenkymmentä. Yksittäisiä teoksia putkahtelee esiin silloin tällöin, mutta yleensä niiden historiaa sen paremmin kuin tekijöitäkään ei tunneta.<sup>20</sup> Vaikka Potterin kokoelma huutokaupattiin yksityisille henkilöille, on valokuvia ja kirjallisia kuvauksia kuitenkin melko runsaasti saatavilla. Tässä työssä rajaan tarkastelun maantieteellisesti Britanniaan ja keskityn tästä syystä nimenomaan Walter Potterin teoksiin. Käytän teosten tarkastelussa menetelmänä visuaalista ja materiaalisen kulttuurin analyysiä.

Visuaalinen kulttuuri on monisyinen kokonaisuus. Nähdyn tulkintaan vaikuttavat katsojien kokemukset ja muistot maailmasta sekä miellelyhtymät aiemmin nähtyyn.<sup>21</sup> Tässä tutkimuksessa onkin tämän vuoksi huomioitava ajallinen ja paikallinen etäisyys sekä niiden vaikutus tutkimusaineistosta tehtäviin tulkintoihin. Historioitsija Richard Grassbyn mukaan artefaktit eivät voi paljastaa piileviä kulttuurisia arvoja ilman muita todisteita, ja pelkkien elottomien esineiden ”lukeminen” on parhaimmillaankin spekulatiivista. Hänen mukaansa materiaalisen kulttuurin tutkimuksessa tehokkain metodi on yhdistää kirjallista todistusaineistoa – sekä tutkimuskirjallisuutta että epämuodollisia tekstejä ja arkistodokumentteja – fyysiseen todistusaineistoon eli kuviin ja artefakteihin.<sup>22</sup> Tätä näkemystä seuraten käytänkin visuaalisen tutkimusaineiston rinnalla kirjallista tutkimusaineistoa. Kirjallisena tutkimusaineistonani käytän British Libraryn kokoelmista löytyviä brittiläisiä sanomalehtiä vuosilta 1851–1901. Metodologiana lehtiartikkeleiden tarkastelussa toimii sisällönanalyysi. Potterin teosten ja

---

<sup>20</sup> Hamberg 2014.

<sup>21</sup> Cartwright & Sturken 2001, 2.

<sup>22</sup> Grassby 2005, 599, 602–603.



sanomalehtien lisäksi käytän jossain määrin täydentävänä aineistona myös aikalaiskirjallisuutta.

Koska visuaalinen tutkimusaineistoni koostuu Walter Potterin taksidermiatöistä, on lyhyesti avattava Potterin taustaa ja teoksien sisältöä. Bramberissa, Sussexissa koko ikänsä eläneen Potterin museon suurimpana vetonaulana toimivat antropomorfisia eläimiä täynnä olevat dioraamat. Vaikka museossa oli myös luonnonhistoriallisia näytteitä sekä ei-antropomorfisia täytettyjä eläimiä, kuten nelijalkainen kana sekä Potterin lemmikkinä ollut kanarialintu, museo oli kuitenkin luonteeltaan enemmän viihteellinen kuin luonnontieteellinen.<sup>23</sup>

Antropomorfismi sekä ihmisen ja eläimen välisen rajan hämärtyminen olivat vahvasti esillä läpi koko 1800-luvun. On mahdollista, että Potter sai inspiraation nähtyään Hermann Ploucquet'n töitä Lontoon maailmannäyttelyssä vuonna 1851. Ei tiedetä varmasti, vierailiko Potter maailmannäyttelyssä lainkaan. Tutkimistani sanomalehdistä kuitenkin selviää, että Ploucquet'n töistä kirjoitettiin laajasti.<sup>24</sup> Lisäksi niistä julkaistiin lehdissä piirroksia (kuva 1) ja jopa kaksi kuvakirjaa<sup>25</sup>. Tämän perusteella on syytä olettaa, että Potter oli ainakin kuullut Ploucquet'n ihmismäisistä eläimistä.

Walter Potter ei ollut omana aikanaan tunnettu henkilö, eikä hänestä siksi tiedetä juuri mitään. Tutkiessani vuosien 1851–1901 brittiläisiä sanomalehtiä en löytänyt Potterista tai hänen museostaan ainuttakaan mainintaa. *Walter Potter: The Man Who Married Kittens* -dokumentissa mainitaankin, ettei Potterista juuri kirjoitettu eikä hän kirjoittanut itsestään: hän ei kirjoittanut päiväkirjaa tai omaelämäkertaa, ja antoi elämänsä aikana tiettävästi vain kuusi haastattelua sanomalehdille.<sup>26</sup>

---

<sup>23</sup> *Walter Potter: The Man Who Married Kittens* 2014.

<sup>24</sup> Löysin sanomalehdistä kaikkiaan 17 mainintaa vuosilta 1851–1853.

<sup>25</sup> Ensimmäisen kuvakirjan kustantaja tosin haastoi toisen kirjan kustantajat oikeuteen, koska katsoi näiden kopioineen ensimmäistä kirjan kuvia sen sijaan, että olisivat kuvanneet varsinaisia teoksia. Ks. esim. *Dumfries and Galloway standard and advertiser* (Dumfries, Scotland), Wednesday, March 17, 1852; pg. 2; Issue 373.

<sup>26</sup> *Walter Potter: The Man Who Married Kittens* 2014.



Kuva 1. Maailmannäyttelyssä esillä ollut Ploucquet'n teos kissojen teekutsuista.

*Penny Illustrated Paper* 1870.<sup>27</sup>

Potterin museossa oli tuhansittain näyttelyesineitä mineraalinäytteistä täytettyihin leijoniin, mutta keskityn tässä työssä vain niihin hänen tunnetuimpiin teoksiinsa, joissa pääosassa ovat antropomorfiset täytetyt eläimet. Näitä töitä kuvataan Morrisin teoksessa yhdeksän, ja ne ovat *The Death & Burial of Cock Robin* (1861), *Rabbits' Village School* (n. 1888), *The Kittens' Wedding* (n. 1890), *The Kittens' Tea & Croquet Party* (1800-luvun loppu), *The Upper Ten* (n. 1880), *The Lower Five* (1800-luvun loppu), *A Friend in Need Is a Friend Indeed* (1800-luvun loppu), *The Guinea Pigs' Cricket Match & Band* (1873) sekä *The Athletic Toads* (1800-luvun loppu). Lastenrunoon perustuva Potterin ensimmäinen antropomorfista taksidermiaa sisältävä teos *The Death and Burial of Cock Robin* kuvaa punarinnan hautajaisia. *Rabbits' Village School* tarjoaa kohtauksen kyläkoulun luokkahuoneessa opiskelevista jäniksistä. *The Kittens' Wedding* esittää kissanpentujen vihkimistä, ja on ainoa työ, jossa eläimet on kokonaan vaateetettu. *The Kittens' Tea & Croquet Party* koostuu krokettia pelaavista ja teetä juovista kissanpennuista, joilla on verhonaan vain koruja ja asusteita. *The Upper Ten* ja *The Lower Five* ovat teoksina samankaltaisia: edellisessä työssä joukko oravia viettää iltaa, jälkimmäisessä samaa tekevät rotat. Sanontaan perustuvassa työssä *A Friend in Need Is a Friend Indeed* rotat yrittävät vapauttaa loukkuun jäänyttä lajitoveriaan. *The Guinea Pigs' Cricket Match and Band* esittää nimensä mukaisesti marsuja pelaamassa krokettia

<sup>27</sup> *Penny Illustrated Paper* (London, England), Saturday, December 10, 1870; pg. 381; Issue 480.

torvisoittokunnan säestämänä, ja *The Athletic Toads* kuvaa rupikonnia muun muassa keinumassa keinuissa ja keinulaudalla.

Tarkastelemistani Potterin teoksista kaikki paitsi yksi ovat dioraamoja. Dioraama tulee latinankielisistä sanoista *dia* eli läpi ja *horama* eli se, joka nähdään. Kirjaimellisesti se merkitsee ”läpi näkemistä”<sup>28</sup>. Suositut eksoottisia paikkoja esittävät dioraamat, joiden tavoitteena oli viihdyttää ja sivistää yleisöä illuusion avulla, ilmaantuivat alun perin 1700-luvun lopun teatterituotannoissa. Suosio oli niin suurta, että yleisö alkoi käydä teatterinäytännöissä yhtä paljon sekä näyttelemisen vuoksi että nähdäkseen maantieteellisesti kaukaisia paikkoja. Suuren kysynnän vuoksi erilaiset illuusioinnovaatiot valtasivat alaa ja pian hallitsivat massaviihteen markkinoita. Panoraamojen ja dioraamojen suosio jatkui pitkään, mutta alkoi vähentyä 1800-luvun jälkipuoliskolla.<sup>29</sup>

Luonnonhistoriallisten museoiden dioraamoja väitöskirjassaan tutkinut Karen Wonders määrittelee dioraaman luonnontieteelliseksi näkymäksi, joka yleensä sisältää täytettyjä eläimiä. Ihannetapauksissa kolmiulotteinen etuala sulautuu taustalle maalattuun maisemaan luoden – vaikka vain hetkellisestikin – illuusion tilasta ja etäisyydestä.<sup>30</sup> Useimmissa Potterin töissä onkin maalattu tausta, jolla on haluttu luoda illuusio tilasta ja joissakin myös horisontista. Nykyään tällaisia dioraamoja löytyy useimmista luonnonhistoriallisista museoista ympäri läntistä maailmaa. Wonders liittää dioraamojen syntymisen 1800-luvun lopun museoliikkeeseen, joka hänen mukaansa oli tunnusomaista länsimaille. Museoliikkeellä Wonders viittaa tarpeeseen rakentaa erillisiä rakennuksia, joissa esitellä taidetta, antiikkia, teknologiaa ja ennen kaikkea luonnonhistoriaa. Taksidermian suosion kasvulla ja tekniikoiden kehittymisellä oli myös osansa dioraamojen syntyyn; 1800-luvun kuluessa taksidermia nousi yhä keskeisempään rooliin suunniteltaessa museonäyttelyitä ja niiden sisältöä. Laadukas ja edistyksellinen taksidermia kannusti esittämään täytettyjä eläimiä tilallisessa kontekstissa.<sup>31</sup>

Tarkastelen siis Potterin dioraamoja visuaalisen analyysin keinoin. Lehtiartikkeleiden tarkastelussa käytän kuitenkin metodologiana sisällönanalyysiä. Metodologian käytännön toteuttamisessa nojaan Tuomen ja Sarajärven teokseen *Laadullinen tutkimus*

---

<sup>28</sup> ”*Through sight*”, Wonders 1993, 12.

<sup>29</sup> Wonders 1993, 12–13.

<sup>30</sup> Wonders 1993, 12.

<sup>31</sup> Wonders 1993, 9–11. Ks. myös Hutterer & Kamcke 2015, 7–14.

ja sisällönanalyysi (2009). Sisällönanalyysiä tehdessäni seurasin pääpiirteittäin teoksessa käsiteltyä Timo Laineen esittelemää runkoa. Laineen mallin mukaan ensin päätetään, mikä aineistossa on kiinnostavaa. Käytännössä tämä tarkoittaa tutkimuskysymysten päättämistä. Seuraavaksi aineisto käydään läpi merkiten kysymyksiin vastaavat asiat ja rajataan kaikki muu pois. Tämän jälkeen jäljelle jäänyt aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto.<sup>32</sup> Tuomi ja Sarajärvi kuitenkin huomauttavat, ettei pelkkä aineiston järjestely riitä lopputulokseksi.<sup>33</sup> Sisällönanalyysin hyvänä puolena voidaan pitää sitä, että suurempaa aineistoa järjesteltäessä sillä saadaan nousemaan esiin aineistossa toistuvat teemat, mutta se soveltuu hyvin myös laadulliseen tutkimukseen.

Käytännössä metodini oli hakea taksidermiaan liittyviä mainintoja British Libraryn sanomalehtikokoelmasta tutkimusrajuukseni mukaisesti aikaväliltä 1.1.1851–31.12.1901. Käytin hakusanoja *taxidermy*, *taxidermist*, *comical creatures* sekä *stuffed kitten*. Lisäksi yritin etsiä mainintoja Walter Potterin taksidermiamuseosta, mutta yksikään kokeilemistani lukuisista hakusanoista tai hakusanayhdistelmistä ei valitettavasti tuottanut tulosta. Pelkällä sanalla *stuffed* tuli valtava määrä hakutuloksia, joiden aiheet vaihtelivat sohvatyynyjen täyttämisestä paistetun hanhen täytteisiin. Päätin käyttää yhdistelmää *stuffed kitten*, sillä tarkastelemistani Potterin teoksista kahdessa olivat pääosassa kissanpennut: lisäksi niiden kanssa ongelmana eivät ole lukuisat ruoanvalmistusaiheiset hakutulokset siinä missä esimerkiksi hakusanoilla *stuffed rabbit*. *Comical creatures* on ilmaus, jota Ploucquet’n maailmannäyttelyssä esittelemistä eläimistä laajalti käytettiin. Käytin sitä hakusanana, sillä halusin löytää sanomalehdistä todisteita sille, millaisia reaktioita ensimmäiset antropomorfiset täytetyt eläimet maailmannäyttelyn yhteydessä herättivät. Hakutuloksia löytyi seuraavasti: hakusanalla *taxidermy* 688 tulosta, hakusanalla *taxidermist* 3007 tulosta, hakusanoilla *comical creatures* 106 tulosta sekä hakusanoilla *stuffed kitten* kymmenen tulosta. Yhteensä hakutuloksia löytyi siis 3811 kappaletta.

Lehdet kierrättivät paljon täysin samoja ilmoituksia ja kertomuksia, joten karsin tällaiset toistuvat tekstit pois ja keskityin uutisiin, mielipidekirjoituksiin (lukijakirjeisiin) sekä kaskuihin ja vitseihin. Karsin pois myös sellaiset artikkelit ja ilmoitukset, joiden en kokenut tuovan uutta tietoa tai olevan muuten relevantteja tutkimuskysymysteni kannalta.

---

<sup>32</sup> Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–92.

<sup>33</sup> Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.

Suuri osa aineistosta koostui joko ilmoituksista, joissa eläintäyttäjät mainosti palveluitaan, tai pikku-uutisista, joissa kerrottiin kuinka jokin merkittävä metsästyssaalis on toimitettu täytettäväksi. Karsinnan jälkeen lopullinen aineistoni sisältää 150 lehtileikettä. Tutkimukseni on pääpiirteittäin kvalitatiivista, mutta tarkastelen sanomalehtiaineistoa myös kvantitatiivisesti, sillä sisällönanalyysi metodologiana antaa mahdollisuuden sekä laadulliseen että määrälliseen lähestymistapaan.

Poliquinin mukaan taksidermia voidaan jakaa kahdeksaan eri lajiin. Nämä ovat metsästyssaaliit, luonnonhistorialliset näytteet, poikkeusyksilöt (esim. albiinot, kaksipäiset), sukupuuttoon kuolleet lajit, lemmikit, huijaukset, antropomorfinen taksidermia sekä mm. sisustuksessa ja pukeutumisessa käytetyt eläinten osat.<sup>34</sup> Pääasiallinen kiinnostukseni on antropomorfisessa taksidermiassa, mutta saadakseni laajemman kuvan aikakauden ajattelutavoista ja näkemyksistä eläinten, niiden täyttämisen ja kuoleman suhteen, en jätä huomiotta muitakaan taksidermian lajeja.

---

<sup>34</sup> Poliquin 2012, 6.

## 2 Yhteiskunta

### 2.1 Taksidermiaan suhtautuminen

Viktoriaaninen aikakausi oli taksidermian kulta-aikaa, ja teoksia löytyi laidasta laitaan. Koko aikakautta leimasi vahvasti yleinen kiinnostus luontoon ja eläimiin, mikä johti luonnontieteellisten näytteiden keräilyn ja tutkimisen suosion kasvuun. 1850-luvulle tultaessa eläintäyttö oli suosionsa huipulla koko Länsi-Euroopassa, mutta erityisesti Britanniassa. Vuoden 1851 maailmannäyttelyä on pidetty käännekohtana eläintäytön historiassa, sillä tuolloin perinteisen, niin sanotun luonnollisen<sup>35</sup>, taksidermian rinnalle nousivat luovemmat suuntaukset, kuten antropomorfinen taksidermia ja taksidermiahuijaukset.<sup>36</sup>

Tässä luvussa pyrin selvittämään, miten taksidermiaan ja taksidermisteihin suhtauduttiin viktoriaanisen aikakauden Britanniassa. Täytetyt eläimet olivat suosittuja, mutta millainen oli niiden asema ja rooli tuon ajan yhteiskunnassa? Vastauksen saadakseni analysoin sanomalehtiaineistoa kvantitatiivisesti. Analyysiyksikköni oli yksi lehtileike, ja ryhmittelin ne seuraavalla tavalla.

Ensinnäkin ryhmittelin lehtileikkeet sen mukaan, miten kyseisessä tekstissä suhtaudutaan täytettyihin eläimiin tai eläintäyttäjiin. Jaoin suhtautumistavat *positiiviseen*, *neutraaliin* ja *negatiiviseen*. Toiseksi ryhmittelin lehtileikkeet sen perusteella, millainen tekstin sävy on. Jaoin sävyt *ihailevaan*, *ihmettelevään*, *asialliseen*, *kauhistelevaan*, *tuomitsevaan* sekä *humoristiseen*. Kolmanneksi ryhmittelin lehtileikkeet tekstin tyypin eli tekstilajin perusteella. British Libraryn jakoa<sup>37</sup> mukaillen jaoin tyypit *uutisiin*, *artikkeleihin*, *mielipidekirjoituksiin*, *ilmoituksiin* ja *mainoksiin*, *vitseihin* ja *kaskuihin* sekä *kertomuksiin*. Tarkastelen eri suhtautumistapoja, sävyjä ja tyyppejä eri kohdissa tätä tutkimusta.

Viktoriaanisen aikakauden sanomalehdissä oli paljon lyhyitä, yhden tai kahden kappaleen pituisia kirjoituksia ilman otsikkoa, joita oli vaikein luokitella. Enimmäkseen jaoin kaikki tämänkaltaiset tekstit luokkaan *artikkelit* tai *uutiset*, sillä monet vaikuttivat pienten

---

<sup>35</sup> Luonnollisella taksidermiällä viitataan prosessiin, jossa täytetyt eläimet muokataan muistuttamaan mahdollisimman paljon eläviä esikuviaan. On kuitenkin muistettava, että mikä tahansa täytetty eläin on aina ihmisen näkemyksen mukaiseksi muokattu eikä niillä ole essentiaalista ”luonnollista” tilaa.

<sup>36</sup> Poliquin 2013, 67–68.

<sup>37</sup> British Libraryn kokoelmassa lehtileikkeet on jaoteltu seuraavasti: advertising, arts and sports, business news, news, opinion and editorial, people.

paikallislehtien pikku-uutisilta. Toisaalta monissa lyhyissä ja pidemmissäkin kirjoituksissa otettiin voimakkaasti kantaa johonkin ilmiöön, vaikka kyseessä oli periaatteessa uutisartikkeli. Lopulta luokittelin *mielipidekirjoituksiin* vain sellaiset tekstit, jotka oli allekirjoitettu ja jotka olivat selkeästi joko pääkirjoituksia tai lukijakirjeitä. *Kertomuksiin* kuuluivat tarinat ja henkilökuvat, joista oli mahdoton sanoa, kuinka suuri osa perustui todellisiin tapahtumiin.

Aineiston tarkastelun kannalta oli kiinnostavaa tarkastella kvantitatiivisesti, kuinka suuri osa teksteistä suhtautui eläintäyttyöön ja -täyttäjiin negatiivisesti, positiivisesti tai neutraalisti, sekä minkä sävyisiä tekstejä oli eniten. Jo pelkästään nämä tulokset kertoisivat jotain 1800-luvun lopun asenteesta taksidermiaan sekä luontoon ja eläimiin yleisemmin. Monet tekstit sopivat yhtä hyvin kahteen kategoriaan. Tällöin olen merkinnyt ne molempiin kategorioihin kuuluviksi. Suurin osa aineistoni teksteistä suhtautui taksidermiaan ja taksidermisteihin joko neutraalisti (69 kappaletta) tai positiivisesti (67 kappaletta). Negatiivisesti suhtautuneita tekstejä oli aineistosta ainoastaan 17 kappaletta.

Saadakseni tarkemman kuvan asenteista tarkastelin myös tekstien sävyjen yleisyyttä. Monet tekstit sopivat samaan aikaan kahteen sävykategoriaan: ne saattoivat olla sekä ihmetteleviä että tuomitsevia tai ihailevia ja humoristisia. Tällöin toimin samoin kuin edellisessä kohdassa, eli merkitsin tekstit sävyn suhteen molempiin sopiviin kategorioihin. Yksikään teksti ei kuitenkaan kuulu useampaan kuin kahteen kategoriaan. Teksteistä suurin osa oli sävyltään joko asiallisia (71 kappaletta) tai ihailevia (44 kappaletta). Vähiten oli tekstejä, jotka olivat sävyltään tuomitsevia (10 kappaletta) tai kauhistelevia (10 kappaletta). Humoristisia tekstejä löytyi kaksi kertaa enemmän kuin tuomitsevia tai kauhistelevia (20 kappaletta). Sävyltään ihmetteleviä teksteistä oli 12 kappaletta. Se, että viktoriaanisena aikana taksidermiaan ja sen harjoittajiin suhtauduttiin enimmäkseen neutraalin asiallisesti tai positiivisen ihaillen, ei tule yllätyksenä. 1800-luvun lopulla eläintäyttyäjiä löytyi joka kadulta, lehdet olivat täynnä heidän ilmoituksiaan ja keskiluokan salongit täynnä taksidermistin käsittelemiä metsästysmuistoja, eksoottisia lintuja tai rakkaita lemmikkejä.<sup>38</sup>

Jotta aikakauden käsityksiin pääsisi paremmin käsiksi, ei aineistoa voi kuitenkaan analysoida pelkkien numeroiden perusteella. Kiinnostavaa on, mitkä tekstilajit, sävyt ja

---

<sup>38</sup> Morris 2013, 5; Hamberg 2014.

suhtautumiset esiintyvät yhdessä. Tämän aineiston perusteella uutisartikkelit sekä esimerkiksi oikeustapauskuvaukset olivat vahvimmin neutraaleja ja asiallisia. Uutiset ja artikkelit, joissa kuvattiin vaikkapa luonnontieteellistä näyttelyä tai eläintäyttäjän työpajaa, olivat selkeästi positiivisia ja ihailevia: taidokkaita eläintäyttäjiä arvostettiin viktoriaanisessa yhteiskunnassa, ja se näkyy myös sanomalehtiteksteissä. Erään sanomalehtiartikkelin mukaan taitavimmat eläintäyttäjät kohosivat julkisuuden henkilöiksi siinä missä valtiomiehetkin:

*In Europe there are a thousand grades of celebrity, from statesmanship to taxidermy; all, therefore, co-exist without rivalry.*<sup>39</sup>

Suhtautumiseltaan negatiivisia, kauhistelevia tai tuomitsevia tekstejä taas olivat erilaiset mielipide- tai yleisönosastokirjoitukset. Yleensä näissä tuomittiin viattomien luontokappaleiden surmaaminen joko naisten muodikkaiksi asusteiksi tai muuten vain metsästämisestä ilosta. Kiinnostavaa on, että tuomitsevia ja kauhistelevia tekstejä alkoi olla selvästi enemmän vuosisadan loppua kohden, etenkin 1890-luvulla.<sup>40</sup>

Potter ei ollut aikakauden ainoa antropomorfisia eläimiä valmistanut taksidermisti. Poliquinin mukaan antropomorfista taksidermiaa harjoittivat Britanniassa Potterin ohella Edward Hart, George Swaysland ja William Shalkley.<sup>41</sup> Varsinaisten eläimiä työkseen täyttävien taksidermistien lisäksi oli myös paljon amatööritäyttäjiä, jotka saivat oppinsa ohjekirjoista ja lehdistä.<sup>42</sup> Jos mukaan ei lasketa kirjoituksia, jotka käsitelivät Ploucquet'n maailmannäyttelyssä esille asettamia eläimiä, löytyy nimenomaan antropomorfista taksidermiaa käsitteleviä asiatekstejä vuosien 1851–1901 välisenä aikana ilmestyneistä sanomalehdistä kuitenkin vain kolme kappaletta.

Kaksi antropomorfisen taksidermian mainitsevista sanomalehtikirjoituksista on vuoden 1866 lokakuulta, ja kummassakin kuvaillaan näyttelyssä esille asetettuja artefakteja ja näytteitä. Lontoolainen *The Islington Gazette* kuvailee *Metropolitan and Provincial Working Classes Exhibition* -työväennäyttelyssä esillä olleita antropomorfisia täytettyjä oravia ja lintuja. Oravat on asetettu pöydän ympärille pelaamaan korttia ja linnut monenlaisiin eri kohtauksiin, kuten miekkailemaan, nyrkkeilemään ja viettämään tanssiaisia:

---

<sup>39</sup> *The Bucks herald, etc* (Aylesbury, England), Saturday, October 25, 1856; pg. 3; Issue 1292.

<sup>40</sup> Palaan tähän luvussa 5.1.

<sup>41</sup> Poliquin 2012, 175.

<sup>42</sup> Palaan tähän luvussa 4.2.



*G. Brooker, an ink maker, of Vauxhall-street, Lambeth, shows, with other things, a neat little case of squirrels, comically grouped around a table, playing at cards, and enjoying the fragrant weed. -- There are five cases in this department, which no visitor to the exhibition should omit to examine, and which contain some of the most interesting specimens we have ever seen. These are exhibited by George Levy, a farm steward, of Bradfield, Berkshire, and consist of comic scenes, in which the delineations are anatomical specimens of birds preserved with their skins on, and made to represent human figures. The appearance of the birds is grotesque in the extreme, and the skill with which they have been placed in the attitudes familiar to man betrays a talent of no mean order. We have these curiosities engaged in steeple chasing with large birds for horses; we have them dueling with swords; we have them filling up the representation of a ball-room and engaging in dances and flirtations; we have them boxing; and we have them mounted on squirrels contesting a Derby: and all in a manner that reflects life itself with wonderful accuracy. The exhibitor, in addition to his abilities as a naturalist, gives proof of eminent comic powers.*<sup>43</sup>

*The Carlisle Journal* puolestaan kirjoittaa *Caldewgate Industrial Exhibition* -näyttelystä. Muiden näyttelyesineiden ohella oli esille asetettu antropomorfisia täytettyjä sammakoita, jotka soutelivat ja pelasivat krikettiä:

*Police-Sergt. Watson, the noted taxidermist, is represented by two cases contributed by gentlemen to whom he had sold them. For one of them an appropriate title might be, 'Froggy would a wooing go', as the group consists of one frog, taking another out for a row on the river, the passenger holding a parasol to protect the rower from the scorching rays of the sun. The other group represents some frogs at cricket.*<sup>44</sup>

Kolmas katkelma on *The Dover Express* -lehdestä vuodelta 1874, ja se kuvailee niin ikään paikallisessa näyttelyssä esillä ollutta antropomorfisten hiirien neuvostoa:

---

<sup>43</sup> *The Islington Gazette* (London, England), Friday, October 12, 1866; pg 2; Issue 598.

<sup>44</sup> *The Carlisle Journal* (Carlisle, England), Tuesday, October 30, 1866; pg. 2.

*In the long reading room our attention is attracted by the banneret of the Dover Youth's Society over the table covered with the productions of the members of that valuable institution. -- As might be expected the collection sent by Mr. Gray, taxidermist, Castle-street, was a varied and excellent one, and not destitute of a touch of humour, the council of mice being understood to be an allusion to a council which meets 'in another place', not far off.<sup>45</sup>*

Vaikka mainintoja antropomorfisesta taksidermiasta löytyikin aineistosta vain muutama, jo niiden perusteella voidaan teoksista tehdä päätelmiä. Ensinnäkin näiden teosten valmistajat ja omistajat olivat miehiä.<sup>46</sup> Toisekseen teokset olivat esillä näyttelyissä, mutta kahden ensimmäisen katkelman perusteella oletettavasti normaalisti omistajien kodeissa, joista ne on lainattu näyttelyyn. Antropomorfista taksidermiaa pääsi viktoriaanisena aikana siis katsomaan sekä kotien yksityisessä tilassa että julkisissa näyttelyissä ja museoissa, joihin kaikilla yhteiskuntaluokilla oli pääsy.

Yllä olevista katkelmista nousee myös kiinnostavasti esiin, kuinka ihmismäisiksi muokatut täytetyt eläimet on aikalaisteksteissä koettu hauskoiksi ja huvittaviksi, (*comic*). Miksi antropomorfisia eläimiä pidettiin koomisina? Huumoria tutkineen antropologi Henk Driessenin mukaan huumori usein peilaa syvempiä kulttuurisia käsityksiä ja tarjoaa keinon ymmärtää kulttuurisesti muodostuneita tapoja ajatella ja tuntea.<sup>47</sup> Ihmisten ja eläinten välistä suhdetta tutkinut antropologi Jane Desmond taas esittää, että nimenomaan antropomorfisessa taksidermiassa huumori syntyy siitä, kun uskottava (eläimen ruumis) ja epäuskottava (eläimen toiminta) yhdistyvät, eli esimerkiksi siitä kun aito kissanpennun ruumis laitetaan pelaamaan krokettia.<sup>48</sup> Filosofin Simon Critchleyn mukaan huumori syntyy, kun maailma ei vastaakaan odotuksiamme.<sup>49</sup> Katsojat odottavat näkevänsä täytetyt eläimet luonnollisina, sellaisina kuin elävät eläimet on totuttu näkemään. Taksidermistin odotetaan tähtäävän lopputulokseen, jossa täytetty eläin muistuttaa mahdollisimman paljon elävää esikuvaansa ja myös toimii samoin. Kun eläin nostetaan kahdelle jalalle ihmisten maailmaan, tämä odotus petetään ja ristiriita tekee tilanteesta ja sitä edustavasta antropomorfisesta eläimestä hauskan.

---

<sup>45</sup> *The Dover Express* (Dover, England), Friday, December 04, 1874; pg. 3; Issue 853.

<sup>46</sup> Käsittelen taksidermian sukupuolittuneisuutta luvussa 4.2.

<sup>47</sup> Driessen 1997, 222.

<sup>48</sup> Desmond 2002, 163.

<sup>49</sup> Critchley 2002, 1, 3; täytettyihin eläimiin kohdistuvista odotuksista ks. myös Poliquin 2013, 178–179.

Critchleyn mukaan huumorilla tutkitaan myös kulttuurin ja luonnon sekä ihmisen ja eläimen välistä rajaa. Hän näkee, että ihmisyyys on neuvoteltu tila näiden kategorioiden välissä. Tämän vuoksi sekä eläimen ylentämistä ihmiseksi että ihmisen alentamista eläimeksi pidetään hauskana.<sup>50</sup> Antropomorfinen taksidermia vastaa näihin molempiin: inhimilliset täytetyt eläimet ovat ihmiseksi ylennettyjä eläimiä, mutta niitä voidaan pitää myös Potterin kommenttina oman aikakautensa ihmisten elämellisyydestä.<sup>51</sup> Huumorilla ylläpidetään myös haluttua sosiaalista järjestelmää: tällöin nauretaan niille, jotka halutaan pitää ryhmän ulkopuolella tai alapuolella, olivat nämä sitten eri kansalaisuutta tai yhteiskuntaluokkaa edustavia.<sup>52</sup> Kun viktoriaanisen ajan ihmiset pitivät antropomorfisia eläimiä hauskoina, se osoittaa, että eläimet haluttiin pitää ihmisten alapuolella. Vaikka eläimet olivat inhimillisiä, ne olivat silti ja juuri siksi naurunalaisia, eikä niillä ollut pääsyä ihmisten tasolle. Paneudun luokkahierarkiaan ja eläinten asemaan siinä enemmän luvussa 3.

Länsimaisten eläinkäsitysten historiaa tutkinut Nigel Rothfels esittää, että 1800-luvun keskeinen paradoksi eläimiin suhtautumisessa oli samanaikainen halu nähdä eläimet vangittuina ja uskoa, että nuo eläimet olivat onnellisia. Ei ole kuitenkaan yksiselitteistä, miksi ihmiset halusivat nähdä vankeudessa elävien eläinten olevan onnellisia tai ainakin tyytyväisiä. Rothfelsing mukaan osaselitys löytyy ensinnäkin humanista liikkeestä, jossa huolestuttiin siitä, millainen vaikutus kärsivien eläinten näkemisellä olisi ihmisiin. Toisekseen on huomioitava 1800-luvun sentimentaalinen ajattelutapa, joka näki eläimet ihmisten väkivallan ja ahneuden viattomina uhreina. Kolmanneksi halua nähdä vangitut eläimet onnellisina voidaan selittää myös ihmisten tarpeella palauttaa eläimiin se yhteys, joka katkesi urbanisaation myötä. Näiden tekijöiden lisäksi voidaan ajatella, että ihmisillä on universaali ja ikiaikainen tarve samanaikaisesti sekä hallita luontoa ja eläimiä että pitää huolta niistä.<sup>53</sup> Vaikka Rothfelsing fokus on eläinnäyttelyissä ja eläintarhoissa, voi tätä näkökulmaa soveltaa myös taksidermiaan. Ovathan eläimet Potterin töissään vangittuja, sillä paikan lisäksi ne ovat sidottuja jäädytettyyn aikaan ja ikuisesti muuttumattomia. Mikäli Potter olisi vain asettanut joukon kissanpentuja tai kaninpoikasia dioraamaan luonnollisiksi<sup>54</sup> täytettyinä, katsojat olisivat herkemmin nähneet turhaan ihmisen huviksi

---

<sup>50</sup> Critchley 2002, 29.

<sup>51</sup> Palaan tähän luvussa 4.1.

<sup>52</sup> Critchley 2002, 2-3, 11-12.

<sup>53</sup> Rothfelds 2007, 95-96.

<sup>54</sup> Poliquin huomauttaa, että taksidermiassa on aina kyse representaatiosta ja ihmisen näkemyksestä siitä, millaisia eläimet ns. luonnostaan ovat. Poliquin 2012, 178.

tapettuja eläimiä. Kun eläimet on laitettu tekemään inhimillisiä asioita omaan mittakaavaansa sopivassa lavastuksessa, katsojille syntyy illuusio siitä, että eläimet ovat juuri sellaisessa maailmassa, johon ne kuuluvatkin. Kissanpennuilla on hauskaa, kun ne viettävät teekutsuja (kuva 2), ja marsuilla, kun ne soittavat torviaan: katsojat voivat keskittyä teosten viihdyttävään ja viehättävään aspektiin ja samalla päästä eroon siitä ajatuksesta, kuinka ja mistä syystä eläimet ovat kohdanneet loppunsa.



Kuva 2. *The Kittens' Tea and Croquet Party*. Yksityiskohta.

Aineistosta käy ilmi, ettei taksidermian ja taksidermistien kuvaaminen jäänyt viktoriaanisen ajan Britanniassa vain asiatekstien tasolle, vaan nämä esiintyivät myös taiteessa. *The Morning Post* vuodelta 1873 kehuu Henry Stacey Marksia maalausta *The Ornithologist*, joka kuvaa kahta eläintäyttäjää puodissaan täytettyjen lintujen keskellä (kuva 3).<sup>55</sup>

---

<sup>55</sup> *The Morning Post* (London, England), Saturday, May 03, 1873; pg. 5; Issue 31463.



Kuva 3. *The Ornithologist*. *The Morning Post* 1873.

Niin ikään *The Graphic* vuodelta 1873 kuvailee taidenäyttelyä, jonka teoksista erään aiheena on taksidermia:

*'The Visit to the Taxidermist' is a clever picture by N. Lagge, representing a boy in medieval costume, bringing the body of a pet bird to be stuffed by a professional taxidermist, who stands behind his counter surrounded by implements and specimens of art.*<sup>56</sup>

Myös *The Graphic* vuodelta 1886 sekä *Glasgow Herald* vuodelta 1897 mainitsivat näyttelyissä esillä olleista taideteoksista, joiden aiheena on eläinten täyttäminen. Aihe ei siis ollut vieras kuvataiteilijoille. Viihteellisempiäkin lähestymiskulmia taksidermiaan löytyi. *The Wrexham Advertiser, and North Wales News* -lehti julkaisi 1893 täytetylle lemmikkikissalle omistetun runon otsikolla *To "Tom" (Whose appetite flattered his digestion), on his return from the taxidermist:*

<sup>56</sup> *The Graphic* (London, England), Saturday, April 5, 1873; Issue 175.

*Now that thy vital spark is snuffed  
Is that in death, as once in life  
I see thee, now as always - stuffed.*<sup>57</sup>

Runo on sävyltään humoristinen, ja viimeinen rivi leikittelee *stuffed*-sanon kaksoismerkityksellä. Useimmat taksidermia-aiheiset vitsit ja kaskut noudattelivat muutamaa samanlaisena toistuvaa kaavaa läpi tarkasteleman ajankulun. Eräs aineistosta usein esiin nouseva vitsin tai kaskun teema olikin yllä mainitun runon tapaan leikittely sillä, kuinka *stuffed* saattaa englanniksi merkitä sekä ruokaa liikaa syönyttä, täynnä olevaa että täytettyä:

*Taxidermy for parents. - If you want to preserve your children, do not stuff them!*<sup>58</sup>

Lukuisissa eri muodoissa toistui myös vitsi, jossa vedettiin yhtäläisyys eläintäyttäjän (*taxidermist*) ja verojen (*tax*) välille:

*Willie: What do you call the man who hunts up the taxes?  
Charlie: Taxidermist, of course, b'ca 'se he skins everybody.*<sup>59</sup>

Eräs aineistossa usein toistuva kasku kertoi lapsista, ulkomaalaisista tai muuten tietämättömänä pidetystä ryhmästä, jonka jäsenet kuvailivat taksidermistä ”eläinverhoilijaksi”:

*A young man described a taxidermist to a bevy of young girls as one who  
sort o' upholstered animals.*<sup>60</sup>

Huumoripalstojen lisäksi myös fiktiokirjailijat pureutuivat taksidermiaan. *The Pall Mall Gazette* julkaisi vuonna 1894 tieteiskirjailija H.G. Wellsin novellin *Triumphs of a Taxidermist: A Confidential Conversation*. Novellissa eläintäyttävä kertoo salaisuuksia työhönsä liittyen ja tunnustaa muun muassa luoneensa harvinaisia lintulajeja ja muita taksidermiahuijauksia yhdistelemällä eri eläinten osia. Hän myös väittää täyttäneensä

---

<sup>57</sup> *The Wrexham Advertiser, and North Wales News* (Wrexham, Wales), Saturday, April 22, 1893; pg. 7. Katkelma runosta.

<sup>58</sup> *Woolmer's Exeter and Plymouth Gazette, etc* (Exeter, England), Saturday, December 27, 1856; pg. 3; Issue 3390.

<sup>59</sup> *Lloyd's Weekly Newspaper* (London, England), Sunday, January 20, 1895; Issue 2722.

<sup>60</sup> *The Lancaster Gazette and General Advertiser for Lancashire, Westmorland, and Yorkshire* (Lancaster, England), Saturday, December 20, 1879; Issue 4991.

kaikkea mahdollista norsuista perhosiin ja jopa ihmisiä.<sup>61</sup> Palaan Wellsin novelliin ja ajatuksiin ihmisten täyttämisestä luvussa 5.1.

Wells ei ollut ainoa eläinten täyttämistä käsitellyt kirjailija. *Glasgow Herald* -lehdestä vuodelta 1899 löytyy kirja-arvio George W. Cablen teoksesta *Strong Hearts*, jonka toisessa tarinassa päähenkilönä on taksidermistinä toimiva kreoli.<sup>62</sup> Viktoriaanisen aikakauden materiaalista kulttuuria teoksessa *Victorian Things* (1988) tarkastellut Asa Briggs toteaa, että esinehistorioitsijalle välttämätöntä lukemistoa ovat Charles Dickensin romaanit, joissa Briggsin mukaan on usein kuvailtu esineitä taidokkaasti ja runollisesti.<sup>63</sup>



MR VENUS SURROUNDED BY THE TROPHIES OF HIS ART.

Kuva 4. Taksidermiapuodin näyteikkunassa näkyy kaksi miekkailevaa täytettyä sammakkoa.

*Our Mutual Friend* -teoksen on kuvittanut Marcus Stone.

Briggsin neuvoa kannatti seurata, sillä Dickensin romaanissa *Our Mutual Friend* (1865) eräs päähenkilöistä on taksidermisti nimeltään Mr Venus. Luvussa seitsemän kuvataan kyseisen henkilöahmon taksidermiapuotia, jonka näyteikkunaan on asetettu kaksi täytettyä miekkailevaa sammakkoa (kuva 4):

<sup>61</sup> *The Pall Mall Gazette* (London, England), Saturday, March 3, 1894; Issue 9031.

<sup>62</sup> *Glasgow Herald* (Glasgow, Scotland), Thursday, May 4, 1899; Issue 106.

<sup>63</sup> Briggs 1988, 19.

*-- one dark shop-window with a tallow candle dimly burning in it -- and two preserved frogs fighting a small-sword duel.*<sup>64</sup>

Taksidermia ja taksidermistit esiintyivät siis kirjallisuudessa ja taiteessa, mutta myös tavallisissa kertomuksissa, vitseissä ja kaskuissa. Tämän perusteella voidaan sanoa taksidermian olleen niin kiinteä osa viktoriaanista yhteiskuntaa, että se levisi myös populaarikulttuurin puolelle.

## **2.2 Materiaalisuus ja kulutuskulttuuri**

1700-luvulla nousuun lähtenyt kulutuskulttuuri voimistui 1800-luvun aikana. Vuosisadan loppuun mennessä olosuhteet kulutuskulttuurin kukoistukselle olivat kohdallaan. Tavarointa, palveluita ja vapaa-ajanviettotapoja oli kuluttajille tarjolla runsaasti, samoin uusia kaupankäyntitapoja ja laajenevat markkinat. Myös eläimet tulivat osaksi kulutuskulttuuria ja siten yhteiskunnallisen aseman määrittelyä lemmikkien omistamisen sekä eläimiin liittyvien vapaa-ajanviettotapojen, kuten näyttely-, museo- ja eläintarhavierailujen muodossa. Eläintarhat ja museot olivat osa viktoriaanisen ajan kaupunkien kasvavia viihdemarkkinoita, joihin kuului muitakin kaupallisia vapaa-ajanviettopaikkoja, kuten näyttelyitä, taidegallerioita, varietee-esityksiä ja urheilupaikkoja.

Eläimistä tuli kulutushyödykkeitä, joita saattoi ostaa, myydä ja vaihtaa. Kaikissa yhteiskuntaluokissa pidettiin tavaroita yhteiskunnallisen statuksen mittareina sekä taloudellisen turvan takaajina, sillä ne saattoi tarpeen tullen pantata tai myydä edelleen, eivätkä eläimet tehneet poikkeusta. Eläintarhat, -näyttelyt ja museot olivat sekä viihdyttäviä että opettavaisia, usein myös kohtuullisen hintaisia. Eläimet valtasivat myös mainoskuvitukset, vaikka myytävällä tuotteella ei usein ollutkaan mitään tekemistä eläinten kanssa.<sup>65</sup> Myös täytettyjä eläimiä käytettiin mainonnan välineenä. *Brooke's Monkey Brand* -saippua hyödynsi markkinoinnissaan täytettyjä apinoita.<sup>66</sup> Erään räätäli liikkeen ikkunassa puolestaan asiakkaita houkutteli kokonainen oikea aasi.<sup>67</sup>

---

<sup>64</sup> Dickens 1864–1865, 96.

<sup>65</sup> Amato 2015, 9–11; Kete 2007, 16–17.

<sup>66</sup> *Evening Telegraph and Star and Sheffield Daily Times* (Sheffield, England), Thursday, March 14, 1889; pg. 2; issue 549.

<sup>67</sup> *Sunderland Daily Echo and Shipping Gazette* (Sunderland, England), Friday, February 27, 1880; pg 1, Issue 2008.



*Sheffield Evening Telegraph* -lehdestä vuodelta 1887 löytyy kirjoitus, jossa ihastellaan kekseliästä tapaa käyttää täytettyjä koiria koirankekseiden markkinoinnissa:

*What will the ingenuity of our advertisers devise next? They certainly deserve to succeed for the variety and originality of their intentions. -- each dog dangled a biscuit from his mouth. Looking closer still I found the dogs were stuffed - not with biscuits, but by the skill of the taxidermist.*<sup>68</sup>

1850-luvulta lähtien katukuvaan ilmestyneissä tavarataloissa myytiin tarvikkeita niin lemmikeille kuin eläinentäyttäjillekin. Itse eläimiä myytiin eniten kaduilla ja markkinoilla paljaan taivaan alla.<sup>69</sup> Niitä saattoi kuitenkin myös ostaa ja myydä myös liikkeissä sekä lehti-ilmoituksilla. Usein eläimiä oltiin valmiita vaihtamaan esimerkiksi huonekaluihin, kankaisiin, metsästystarvikkeisiin, rahaan, koruihin, ompelukoneisiin tai muihin eläimiin. Monissa ilmoituksissa tunneside eläimeen jääkin sivurooliin, ja tärkeämpää tuntuu olevan sellaisen taloudellisen ja materiaalisen edun saavuttaminen, joka auttaisi parantamaan omaa asemaa hierarkkisessa luokkayhteiskunnassa.<sup>70</sup> Aineistoni perusteella myös osa eläinentäyttäjistä myi itse lemmikkejä ja kotieläimiä. Esimerkiksi vuonna 1889 ilmestyneessä *Evening Telegraph and Star and Sheffield Daily Times* -lehdessä tarjotaan oravia, lintuja ja kultakaloja:

*Fresh Arrival live SQUIRRELS, Hen Canaries, Tame Hawks, Gold Fish, all kinds of Pigeons. – W.Martin, Taxidermist, 171, Gibraltar street.*<sup>71</sup>

*The Standard* -lehdestä puolestaan löytyy vuonna 1865 julkaistu ilmoitus, jossa tarjotaan sekä myytäväksi eläviä eläimiä että eläinentäyttöpalvelua:

*Poultry and Pigeons. Dogs and Cats. Rabbits, Hares, Hedgehogs, Squirrels [sic]. Bees, Silkworms, the Aquarium, Ferns. British Song Birds. British Song and Talking Birds. The Parrot Tribe, Hawks, and Owls. Birds' Nests and Eggs. Taxidermy (Bird Stuffing). London: Frederick Warne and Co., Bedford-street, Covent-garden.*<sup>72</sup>

---

<sup>68</sup> *Sheffield Evening Telegraph* (Sheffield, England), Wednesday, October 05, 1887; pg. 2; Issue 104.

<sup>69</sup> Amato 2015, 9–11; Kete 2007, 16–17.

<sup>70</sup> Amato 2015, 36.

<sup>71</sup> *Evening Telegraph and Star and Sheffield Daily Times* (Sheffield, England), Friday, March 08, 1889; pg. 1; Issue 545.

<sup>72</sup> *The Standard* (London, England), Friday, October 27, 1865; pg. [1]; Issue 12861.

Ilmoitukset todistavat myös, että viktoriaanisena aikana lemmikkien kirjo oli laaja. Yleisten kissojen, marsujen, hiirien, kanien, kyyhkyjen ja kanarialintujen lisäksi lemmikkeinä ja kotieläiminä saatettiin pitää myös kanoja, haukkoja, oravia, silkkiperhosen toukkia, poneja, aaseja, vuohia, mäyriä, apinoita ja mangusteja. Mitä tahansa lajia edustava eläin muuttui lemmikiksi, kun niin päätettiin, ja prosessiin kuului ylenmääräinen eläimen kouluttaminen.<sup>73</sup> Kurinpidon vastapainoksi lemmikit saivat kuitenkin huolenpitoa ja rakkautta. Lemmikeille oli tarjolla runsaasti tarvikkeita ja lääkkeitä laidasta laitaan, joskus ihmisille ja eläimille mainostettiin jopa samoja rasvoja ja pillereitä.<sup>74</sup> 1850-luvulle tultaessa oli jo vakiintunut ilmiö, jota Ritvo kutsuu lemmikkikultiksi. Tällä hän viittaa siihen, kuinka lemmikkejä alettiin kohdella perheenjäsenenä, jotka ansaitsivat huolenpitoa ja rakkautta.<sup>75</sup> Lemmikkejä inhimillistettiin ja kohdeltiin kuin lapsia, mutta toisaalta myös lapsia pidettiin eläinten kaltaisina. Lasten nähtiin omaavan erityisen yhteyden eläimiin, ja aihetta käsiteltiin myös aikakauden kirjallisuudessa ja taiteessa.<sup>76</sup>

Eläimet olivat siis tärkeä osa viktoriaanisen ajan materiaalista kulttuuria, mutta niitä oli usein inhimillistettävä voimakkaasti, jotta niitä kyettiin ymmärtämään.<sup>77</sup> Tämä antropomorfismi ilmeni niin aikakauden mainonnassa, kirjallisuudessa, lemmikkien kohtelussa kuin taksidermiassakin. Esimerkkinä inhimillistävästä ajattelusta käy myös Lontoon eläintarha, jossa vieraat saivat syöttää eläimille ihmisten ruokia, kuten kakkuja ja pullia karhuille. Välillä eläimet jopa kuolivat vääränlaisen kohtelun seurauksena, eikä luonnontieteen tuntemuksella välttämättä ollut vaikutusta asiaan: esimerkiksi luonnontieteellisen seuran puheenjohtaja antoi mielellään apinoille nuuskaa ja sikareita, ja vuonna 1852 *The Times* -lehti kertoi kahden juopuneen nuorukaisen juottaneen mäyrälle giniä. Eläinten inhimillistäminen ei jäänyt tähän. Samaisen eläintarhan pyton sai ruoakseen eläviä kaneja, marsuja ja kyyhkyjä, mutta koska kyseiset eläinlajit olivat suosittuja lemmikkejä, niiden syöttämistä pidettiin moraalittomana ja ehdotettiin, että pyton koulutettaisiin eroon lihansyönnistä. Inhimillistämisen seurauksena eläinten vaarallisuutta ei aina tajuttu, mikä johti onnettomuuksiin.<sup>78</sup>

---

<sup>73</sup> Amato 2015, 24–25.

<sup>74</sup> Amato 2015, 44–48.

<sup>75</sup> Ritvo 1987, 85–86.

<sup>76</sup> Amato 2015, 44–48; Kete 2007, 8; Mangum 2007, 156–158.

<sup>77</sup> Briggs 1988, 41.

<sup>78</sup> Amato 2015, 117–124.

Eläimet sisällytettiin kaupunkilaistuneeseen sosiaaliseen elämään: ne olivat lemmikkejä, eläintarhan asukkaita, representaatioita, täytettyjä tai museoesineitä. Nämä uudet roolit eivät kuitenkaan olleet täysin erillisiä aiemmista taloudellisista ja tuotannollisista prioriteeteista.<sup>79</sup> Sekä viktoriaanisen aikakauden kodeissa että luonnontieteellisissä museoissa oli esillä taksidermiateoksia laidasta laitaan: toisinaan yksityishenkilöt myivät omistamiaan eläinesineitä museoille. Taksidermia niin kodeissa kuin museoissakin saattoi olla opettavaista, tunteisiin vetoavaa tai provokatiivista, tai kaikkea yhtä aikaa. Museot toivat luonnon sisätiloihin julkista kulutusta varten ja loivat eläinmaailmasta dioraamoja. Näitä keinotekoisia näkymiä paradoksaalisesti ylistettiin realistisiksi ja luonnollisiksi.<sup>80</sup> Niin kutsutut eläinhybridit, eli taksidermiahuijaukset, joissa oli yhdistelty useampaa eläintä, olivat puolestaan suosittuja sirkuksissa, epätavallisissa kokoelmissa ja friikkisirkuksissa.<sup>81</sup> Yksi yleisimmistä huijauksista oli ”merenneito”, jonka valmistustapaa myös kuvailtiin aikalaisteksteissä:

*He had a sign out reading 'Mermaids made and repaired'. -- He would kill and stuff the upper half of a female monkey, then take the lower half of a fish called grouper, skin it, join them together, and put on the scales one by one, and then treat the whole with acids to make it look old and natural.*<sup>82</sup>

Eläimet täyttivät ihmisten hallitsemassa yhteiskunnassa useita erilaisia funktioita, ja sama eläin voi ottaa erilaisia rooleja. Eläin kenties otettiin kiinni luonnosta, muunnettiin kulutushyödykkeeksi ja myytiin lemmikiksi. Lemmikkinä ollessaan sama eläin oli sekä kumppani että koriste, ja samalla todiste omistajiensa yhteiskunnallisesta asemasta. Mahdollisesti se lahjoitettiin myöhemmin eläintarhaan tai vietiin kuoltuaan täytettäväksi, jolloin siitä tuli luonnontieteellinen näyte, koriste tai jopa käyttöesine.<sup>83</sup> Eläintarhassa siitä saattoi tulla julkinen lemmikki, tieteellisen tutkimuksen tai mielenkiinnon ja uteliaisuuden kohde sekä imperiumin symboli. Joskus myös eläintarhan ylimääräisiä eläimiä myytiin yksityisille ostajille lemmikeiksi. Missä tahansa vaiheessa sama eläin saattoi päätyä taiteilijan kuvaamaksi, jolloin siitä tuli representaatio. Näinä hetkinä eläimelle annettiin erilaisia merkityksiä ja se vaikutti yhteiskuntaan eri tavoin.<sup>84</sup>

---

<sup>79</sup> Amato 2015, 5–6.

<sup>80</sup> Amato 2015, 205.

<sup>81</sup> Amato 2015, 110.

<sup>82</sup> *The Lancaster Gazette and General Advertiser for Lancashire, Westmorland, and Yorkshire* (Lancaster, England), Wednesday, February 09, 1881; Issue 5109.

<sup>83</sup> Palaan tähän luvussa 5.1.

<sup>84</sup> Amato 2015, 6; Murray 2007, 115.

1800-luvulle tultaessa tieteellinen ja teknologinen kehitys oli tehnyt luonnosta haavoittuvaisemman ihmisten toimille kuin aiemmilla vuosisadoilla. Ritvo nostaa esimerkeiksi karjanjalostuksen, eläinlääketieteen ja aseteknologian kehityksen, joiden avulla aktuaalisia eläimiä oli helpompi hallita. Tämän kehityksen myötä luonto ei enää ollut ihmisille jatkuva uhka, minkä seurauksena siihen alettiin suhtautua tunteellisesti, jopa nostalgisesti. Sentimentaalinen kiintymys sekä yksittäisiin lemmikkeihin että eläinkuntaan yleisesti oli laajalti levinnyttä jo 1800-luvun alkupuoliskolla. Villiys oli kiehtovaa ja eläimet herättivät enemmän sympatiaa kuin halveksuntaa. Suhtautuminen eläimiin kertoi kuitenkin joissain tapauksissa enemmän suhtautumisesta ihmisiin, sillä sekä emotionaalinen että analyttinen side eläinkuntaan saattoi hämärtää rajaa ihmisten ja eläinten välillä. Eläindiskurssi 1800-luvun Britanniassa kertoi myös monista inhimillisistä huolista, joiden yhteys eläimiin ja luontoon oli lopulta hatara. Eläimet olivat sulautuneet osaksi monia brittiläisen elämän puolia, minkä seurauksena eläinten kanssa toimiminen usein heijasteli perinteisiä käsityksiä ja syvään juurtuneita uskomuksia.<sup>85</sup>

Eläimiä alettiin 1700-luvun alun ja 1800-luvun lopun välisenä aikana pitää pelkästään ihmisten omistamina ja vapaasti käytettävissä olevina. Mikä tahansa eläin voitiin täyttää, ja samanlaisia taksidermiateoksia nähtiin niin kotien sisustuksessa kuin museoiden näyttelyissäkin. Täytettyinä eläimistä tuli tuotettuja esineitä ja erilaisia kulutushyödykkeitä, jotka kulkivat kotien, eläintäyttäjien liikkeiden, eläintarhojen, museoiden ja tavaratalojen välillä kaikkialla brittiläisessä imperiumissa. Täytettyjä eläimiä asetettiin ihmismäisiin tilanteisiin, ne integroitiin ihmisten yhteiskuntaan ja niitä muokattiin sellaisilla mielikuvituksellisilla tavoilla, jotka eivät olisi olleet mahdollisia elävien eläinten kanssa.<sup>86</sup> *Western Gazette* -lehdessä julkaistu ilmoitus tuo esiin, kuinka eläimistä, tässä tapauksessa ketuista, muokattiin niin koristeita kuin käyttöesineitäkin:

*FOX'S HEADS preserved and mounted on shields; BRUSHES preserved and mounted for ladies' hats, bell pulls, or dusting brushes.*<sup>87</sup>

Vaikka viktoriaanisen Britannian ihmisten ja eläinten välisiä suhteita ei voi kuvailla millään tietyllä kaavalla, nuo suhteet eivät myöskään olleet täysin sattumanvaraisia ja kaoottisia. Ritvon mukaan niitä rajoittivat fyysiset tekijät, eläintieteelliset tosiasiat ja käytännön seikat sekä rajalliset metaforat. Kaikkia näitä suhteita sekä eläindiskurssia

---

<sup>85</sup> Ritvo 1987, 1–3.

<sup>86</sup> Amato 2015, 183.

<sup>87</sup> *Western Gazette* (Yeovil, England), Friday, November 16, 1883; pg. 3, Issue 7684.

yleensä määritti kuitenkin ihmisten dominoiva asema. Materiaaliset eläimet olivat täysin ihmisten hyödynnettävissä, mutta retorisia eläimiä saattoi manipuloida mielin määrin, ilman fyysisten tosiasioiden aiheuttamia rajoitteita. Eläimet olivat siis kaikin puolin viktoriaanisen ajan ihmisten käytettävissä, joko ruumiillisina tai symbolisina. Jopa leijonien, hevosten ja härkien kaltaiset suuret ja vahvat eläimet olivat hallittuja ja voimattomia, suljettuina häkkeihin, talleihin tai aitauksiin. Retorisessa sfäärissä ne olivat vielä voimattomampia, sillä ihmisillä oli voima diskurssin kautta muokata ja uudelleentuottaa todellisuutta. Eläimet eivät osaa puhua tai kirjoittaa, joten niillä ei ollut mahdollisuutta tuottaa vastaväitteitä ja siten vaikuttaa diskurssiin, jonka osana ne ovat.<sup>88</sup> Niin elävillä, täytetyillä kuin symbolisillakin eläimillä oli oma paikkansa viktoriaanisen yhteiskunnan luokkajärjestelmässä, jota käsittelen seuraavassa luvussa.

---

<sup>88</sup> Ritvo 1987, 4–5.

### 3 Luokka

#### 3.1 Eläimet luokkayhteiskunnassa

1800-luvun jälkipuoliskon Britanniassa jokapäiväiseen elämään vaikutti vahvasti yhteiskunnallinen luokkajärjestelmä, vaikkakin luokkaerot alkoivat jossakin määrin hämärtyä vuosisadan loppuun tultaessa. Yhteiskuntaluokkaa ei niinkään määritellyt omistettun rahan määrä vaan syntyperä ja perhesuhteet. Ihmiset tiesivät paikkansa yhteiskunnassa ja monet myös hyväksyivät sen. Luokka-asema ilmeni tavoissa, puheessa, pukeutumisessa, koulutuksessa ja arvoissa. Omaan luokka-asemaan nähden liian alhaisesti tai ylhäisesti käyttäytyminen nähtiin sopimattomaksi. 1800-luvun Britanniaa tutkineen Sally Mitchellin mukaan yhteiskunta voitiin laveasti määriteltynä jakaa kolmeen luokkaan. Työväenluokka teki ruumiillista ja usein likaista työtä. Keskiluokka teki työtä, joka vaati enemmän aivojen kuin lihasvoimien käyttöä. Yläluokka ei tehnyt työtä lainkaan, vaan tähän luokkaan kuuluvat olivat perineet omaisuutensa tai ansainneet sen sijoituksilla. Mitchell kuvailee myös työväenluokan sisällä olevaa ryhmää, jota hän kutsuu nimellä *skilled workers*. Tämä ryhmä muodosti noin 15 prosenttia työväenluokasta, ja siihen kuuluivat esimerkiksi kirjanpainajat, puusepät ja räätälit.<sup>89</sup> Vaikka Mitchell ei eläintöntäyttäjiiä spesifisti mainitsekaan, luen taksidermistit tähän ryhmään kuuluviksi.

Aikalaiset pitivät viktoriaanista luokkajärjestelmää tarkkaan säädeltynä ja herkässä tasapainossa olevana hierarkiana, jonka uhkana olivat yhteiskunnallinen kaaos ja taloudellinen romahdus, mikäli kaikki, etenkin alempiin luokkiin kuuluvat, eivät ymmärtäneet omaa paikkaansa siinä ja toimineet sen mukaisesti. Eläimiä pidettiin yhteiskunnan alimpaan luokkaan kuuluvina, ja työväenluokkaisten ihmisten nähtiin olevan lähempänä eläintä kuin ylempien luokkien edustajien. Parhaita eläimiä olivat ahkerat, säyseät ja avuliaat ihmisten palvelijat. Huonoimpia taas olivat ne, jotka kehtasivat paitsi kieltäytyä palvelemasta ihmisiä, myös kyseenalaistivat heidän valta-asemansa.<sup>90</sup>

Keskiluokan oletettiin jakavan yhteiset arvot ja ideaalit. Käsite keskiluokkaisesta elämäntyylistä kehittyi varhaisviktoriaanisella ajalla. Keskiluokka halveksui yläluokan joutilaisuutta ja arvosti kovaa työntekoa, seksuaalisuuden sääntelyä ja yksilön vastuuta.

---

<sup>89</sup> Mitchell 2009, 17–19, 60–62.

<sup>90</sup> Ritvo 1987, 17.

Myös koulutusta ja uskontoa pidettiin arvossa. Muita keskiluokan ihanteita olivat raittius, säästäväisyys, kunnianhimoisuus, täsmällisyys, rakentavat vapaa-ajanviettotavat sekä järkevä avioliitto.<sup>91</sup> Tiivistetysti keskiluokkaisuutta määritti kunniallisuus, *respectability*, sekä sivistyneisyys, joka näkyi esimerkiksi eläinten kohtelussa.

Kuten lähes kaikki muukin viktoriaanisella aikakaudella, myös ihmisten kodit ja niiden sisustaminen oli riippuvaista heidän tuloistaan ja asemastaan yhteiskunnassa, mutta teknologian tuomat muutokset koskettivat kaikkia. Keskiluokaisen kodin oli oltava tietynlainen.<sup>92</sup> Hannu Salmi toteaa, että viktoriaanisen ajan Britanniassa kodista muodostui turvapaikka, jonne yksityinen minä saattoi paeta teollistumisen muuttamaa aistiympäristöä. Kun fyysinen ympäristö kurjistui, saattoi kodissa elinympäristöstään ainakin periaatteessa tehdä sellaisen kuin halusi. Keski- ja yläluokkaisissa kodeissa käytettiin sisustukseen paljon vaivaa ja rahaa, ja porvariskodit olivat yleensä runsaasti koristeltuja.<sup>93</sup> Täytetyt linnut olivat arvokkaita sisustusesineitä, eikä yksikään salonki ollut täydellinen ilman muutamaa täytettyä villieläintä. Eläimistä tai niiden osista valmistetut huonekalut tai käyttöesineet, kuten norsunjalasta valmistetut rahat tai sateenvarjotelineet, sekä kertoivat omistajansa varallisuudesta että tarjosivat puheenaihetta vieraiden kanssa.<sup>94</sup> Vaikka viktoriaaninen elämä ja yhteiskunta olivat jäykkiä ja säädeltyjä, kodit saattoivat silti olla värikkäitä, täynnä hauskoja ja fantastisia esineitä. Tämä koski kuitenkin vain keski- ja yläluokkaa, sillä työväenluokka tuskin hankki sisustusesineiksi täytettyjä eläimiä, jotka olisivat lohkaisseet suuren osan palkasta. Keskiluokka harrasti eläintäytettä jossain määrin myös itse ja sai oppinsa aikakauden harrastekirjoista ja -lehdistä.<sup>95</sup> Viktoriaanista yhteiskuntaa määritti osaltaan myös vahva sentimentaalisuus, jonka kanssa käsi kädessä kulki pakkomielteenomainen kiinnostus luonnontieteisiin.<sup>96</sup> Tämä näkyi sisustuksen lisäksi vapaa-ajanviettotavoissa ja keskustelunaiheissa.

Ritvon mukaan nelijalkaisia eläimiä pidettiin viktoriaanisella aikakaudella kiinnostavimpina ja jossain määrin myös muita eläinlajeja ylempinä, sillä ne olivat lähimpänä ihmistä.<sup>97</sup> Kenties tästä syystä useimmissa Potterin antropomorfista

---

<sup>91</sup> Mitchell 2009, 20–21.

<sup>92</sup> Mitchell 2009, 20, 111.

<sup>93</sup> Salmi 2002, 85–87, 92.

<sup>94</sup> Hamberg 2014.

<sup>95</sup> Käsittelen tätä luvussa 4.2.

<sup>96</sup> Walter Potter: *The Man Who Married Kittens* 2014.

<sup>97</sup> Ritvo 1987, 15.

taksidermiaa sisältävissä töissä käytettiin nelijalkaisia eläimiä, ainoana poikkeuksena *The Death and Burial of Cock Robin*. Rupikonnia ja lintuja lukuun ottamatta kaikki lajit olivat myös nisäkkäitä. Ritvo kuitenkin huomauttaa, että nelijalkaisten eläinten ihmistenkaltaisuus aiheutti joissakin katsojissa myös levottomuutta, sillä tuo samankaltaisuus sai vertailemaan ihmisiä ja eläimiä keskenään.<sup>98</sup> Toisaalta voidaan ajatella, että tämä oli nimenomaan Potterin töiden tavoite.

Taksidermian oli oltava linjassa sen kanssa, millaiseksi tietty eläinlaji tai sen edustaja nähtiin: täytettyjen kotkien oli näytettävä uljailta ja kettujen ovelilta. Samanlaisia vaatimuksia esittivät lemmikkien omistajat, jotka toivat lemmikkinsä eläinentäyttäjälle ikuistettavaksi. Täytettynäkin eläimen luonteen ja persoonan tuli näkyä. Poliquin huomauttaa, että on vaikeaa kuvitella esimerkiksi täytettyä leijonaa aseteltuna nauttimaan kupillista teetä tai pelaamaan krokettia, mikä ei johdu yksinomaan eläimen fyysisen koon asettamista rajoituksista, vaan myös siitä, ettei sen katsota olevan sopivaa eläimen luonteelle tai arvolle. Joidenkin eläinlajien on nähty olevan liian ”yleviä”, eksoottisia tai arvostettuja, jotta niistä voitaisiin tehdä täytettäessä antropomorfisia.<sup>99</sup>

Käsitys sivilisaatiosta ja sivistymisestä nousi esiin 1700-luvun lopulta lähtien. Sivistyminen voidaan määritellä prosessiksi, jossa kollektiivisesti erottaudutaan barbaarisena, villinä tai alkukantaisena pidetystä maailmasta. 1800-luvun Britanniassa sivistymisen ja sivistämisen prosessi ei rajoittunut ihmisryhmiin, vaan laajeni käsittämään myös eläinkunnan. Eläinten kohtelun nähtiin kertovan ihmisryhmän sivistyksen tasosta.<sup>100</sup> Viktoriaanisen keskiluokkaisen näkemyksen mukaan sivistyneet yhteiskunnat osoittivat hellyyttä eläimille ja suojelivat niitä julmuuksilta. Keskiluokka syyttikin eläinten huonosta kohtelusta alempia, kuten lapsia, palvelijoita sekä työväenluokkaa. Eläinsuojeluyhdistystenkin on myöhemmin osoitettu kiinnittäneen huomionsa lähinnä työväenluokan lemmikkien laiminlyönteihin ja sivuuttaneen keskiluokan ja yläluokan lemmikinomistajien väärinkäytökset kokonaan.<sup>101</sup>

Brittien eläimiä kohtaan harjoittamaa julmuutta kritisoitiin aikalaisteksteissä. Kuningatar Viktoria lausui 1868, että brittiläiset ovat eläimiä kohtaan jultempia kuin monet muut sivistyneet kansat. Vaikka todisteet osoittivat päinvastaista, joissakin kirjoituksissa

---

<sup>98</sup> Ritvo 1987, 15.

<sup>99</sup> Amato 2015, 213; Poliquin 2013, 185.

<sup>100</sup> Brantz 2007, 75.

<sup>101</sup> Amato 2015, 44–48.



kuitenkin pidettiin eläimiä kohtaan osoitettua kiltteyttä nimenomaan brittiläisenä luonteenpiirteenä ja yhdistettiin eläinten huono kohtelu ulkomaalaisiin, etenkin Etelä-Euroopan katolisiin maihin. Britit katsoivat nenänvarttaan pitkin esimerkiksi espanjalaisia härkätaisteluita ja koirien kohtelua Lähi-idän maissa. Eläinten kohtelulla haluttiin määrittää ero sivistyneiden keskiluokkaisten brittien ja barbaaristen toisten välille, olivat nuo eläimiä julmasti kohtelevat toiset sitten työväenluokan edustajia tai vierasmaalaisia. Vaikka lakialoitteet eläintensuojelusta ja esimerkiksi eläintappeluiden kieltämisestä saivat vielä 1820-luvulla pilkkaa osakseen, jo vuonna 1824 perustettiin eläinsuojeluyhdistys *Society for the Prevention of Cruelty to Animals*.<sup>102</sup> Eläimiä kohtaan osoitetun kiltteyden arvostamisen on esitetty olleen seurausta kaupungistumisesta ja siitä seuranneesta luonnosta vieraantumisesta.<sup>103</sup> Eurooppalaista eläinten kulttuurihistoriaa tutkinut Kathleen Kete kuitenkin huomauttaa, etteivät 1800-luvun kaupungit olleet eläimettömiä, kun otetaan huomioon lemmikit, eläintarhat ja esimerkiksi vaunuja vetävät hevoset. Lisäksi on muistettava, että siinä missä vaikkapa työväenluokkaisia kukkotappeluita ja espanjalaisia härkätaisteluita kauhisteltiin, olivat ketunmetsästys ja muu huvimetsästys täysin ongelmattomia keski- ja yläluokan ajanviettotapoja.<sup>104</sup>

Eläinten ja kaupunkien kulttuurihistoriaa tutkinut Dorothee Brantz liittää eläinsuojelun lisäksi viktoriaaniseen sivistysajatteluun myös eläinten domestikaation. Domestikaatiolla hän viittaa uusien eläinlajien tuomiseen ihmisten lähipiiriin esimerkiksi pitämällä niitä lemmikkeinä. Aikalaisnäkemysten mukaan domestikaatio jakoi eläimet ihmisten lähellä ja ihmisistä kaukana oleviin. Se oli keino tehdä ero sisäpuolella ja ulkopuolella olevien välille, konkreettisesti sisä- ja ulkotiloissa olevien eläinten välille, mutta myös kotiin kuuluvien ja vieraiden, toiseutta edustavien eläinten välille. Eläinten domestikaation ja sivistyksen välinen suhde ilmeni kodin piirissä. 1800-luvulla koti määrittyi yksityisen sosiaalisen kanssakäymisen tilaksi. Ajatus kodista porvarillisten arvojen ja normien ilmentäjänä näkyi myös siinä, kun päätettiin joko hyväksyä eläimet kodin piiriin tai sulkea ne sen ulkopuolelle. Urbanisoitumisen myötä hyötyeläimet siirrettiin kotitalouksien ulkopuolelle, mutta samaan aikaan lemmikit saivat paikkansa kodin sydämessä. Lemmikkieläimet edustivat villiä luontoa, jonka ihmiset olivat kesyttäneet ja näin muuntaneet sivistyneen elämän symboliksi.<sup>105</sup>

---

<sup>102</sup> Eläintensuojelun kehittymisestä Britanniassa 1800-luvulla ks. Singer 2007, 259–261.

<sup>103</sup> Ritvo 1987, 126–130; Kete 2007, 4.

<sup>104</sup> Kete 2007, 6, 12–13.

<sup>105</sup> Brantz 2007, 76.

Brantz nostaa esimerkiksi sivistysajattelun ja siitä seuranneen domestikaation vaikutuksista sen, kuinka rottiin ja hiiriin suhtautuminen muuttui 1800-luvulla. Rottien osana on ollut olla halveksittuja ja metsästettyjä tuhoeläimiä läntisessä Euroopassa siitä lähtien, kun ne alkoivat levitä sinne runsain joukoin 1750-luvulta alkaen. Rottien on sanottu olevan osoitus ihmisen läsnäolosta, ja sama koskee myös hiiriä. Vaikka nämä jyrsijät elävät ihmisen lähellä, niitä ei voida pitää domestikaation kokeneina lajeina, koska ne eivät olleet hyväksytyjä ihmisten asuinkumppaneita. Rotat ja hiiret olivat pikemminkin domestikaation epätoivottu seuraus ja niitä pidettiin merkinä sivilisaation nurjasta puolesta. Ne symboloivat likaa, köyhyyttä ja hygienian puutetta erityisesti kaupungeissa. Tämän vuoksi tuholaisjyrsijöitä jahdattiin ja hävitettiin ahkerasti: arvioiden mukaan pelkästään Lontoossa tapettiin vuosittain 8000-9000 rottaa.<sup>106</sup>

Rottien historiasta ja kulttuurisesta merkityksestä kirjoittanut Jonathan Burt on nimittänyt rottia ”moderniteetin toteemieläimiksi”. Vaikka rotat toimivat lian ja tautien symboleina, niitä myös kasvatettiin esimerkiksi eläinkokeita varten. Samat eläimet saatettiin siis samalla aikakaudella sekä julistaa yhteiskunnan vihollisiksi että hyväksyä domestikaation piiriin. Rottien ja hiirien käyttäminen koe-eläiminä ei ole ainoa osoitus näiden lajien domestikaatiosta, vaan niitä alettiin myös pitää lemmikkeinä yhä enemmän vuosisadan loppuun tultaessa.<sup>107</sup> Rottien ja hiirien omistajat järjestäytyivät kerhojen ja eläinnäyttelyiden merkeissä. Nämä eläimet olivat halpoja ja kuka tahansa saattoi pyydystää sellaisen lemmikikseen, minkä vuoksi ne olivat erityisesti työväenluokkaisten miesten ja koulupoikien suosiossa. Yleisen keskiluokan näkemyksen mukaan eläimet olivat kuitenkin soveliaita lemmikeiksi vain, jos ne oli hankittu kalliilla eikä yhteyksiä maatalousyhteisöön tai työväenluokkaan ollut. Monet eläimenomistajat olivatkin sitä mieltä, että lemmikkihiiret ja -rotat erosivat selvästi niistä saman lajin edustajista jotka oli totuttu näkemään tuhoeläiminä. Tämän vuoksi lemmikiksi tarkoitettu hiiri tai rotta oli parempi ostaa eläinmyyjältä kuin pyydystää itse.<sup>108</sup> Toiset taas esittivät täysin päinvastaisia näkemyksiä ja pitivät rotan pitämistä lemmikkinä yhtä älyttömänä kuin hyönteisen:

*What next? Pray, Sir, have you not this time made a slight mistake and substituted a pest for a pet; or are we to have in due course instructions*

---

<sup>106</sup> Brantz 2007, 80–81.

<sup>107</sup> Brantz 2007, 81; Amato 2015, 30.

<sup>108</sup> Amato 2015, 29–32.

*how to make the black-beetle happy, how the domestic spider may be fattened and fondled, and the cockroach rendered comfortable?*<sup>109</sup>

Edellä oleva lainaus on sarkastisesta sävystään huolimatta lähempänä totuutta, sillä hiirenkasvattajat myönsivät myöhemmin lemmikeiksi myytävien hiirien periytyvän ”tavallisesta” maatiaishiirestä.<sup>110</sup> Lemmikkiasemastaan huolimatta hiiret ja rotat yhdistettiin siis huonoon hygieniaan, köyhyyteen ja työväenluokkaisuuteen. Potterilla on kaksi teosta, joissa rotat esiintyvät: *The Lower Five* ja *A Friend in Need Is a Friend Indeed*. Erityisesti ensin mainittua on kiinnostavaa tarkastella alaluokkaisen symboliikan näkökulmasta.



Kuva 5. *The Lower Five*. 84 x 140 x 43 cm.

*The Lower Five* esittää joukkoa rottia, jotka ryypiskelevät, tappelevat ja harrastavat uhkapeliä. Peli kuitenkin keskeytyy, kun poliisi kurkistaa ovesta. Huonekalut ovat karkeatekoisia ja yksi eläimistä kulkee kyynärsauvojen varassa (kuva 5). *The Lower Five* ja *The Upper Ten* muodostavat tietyllä tavalla teosparin, sillä molemmat esittävät kohtauksen juhlivista jyrksijöistä. *The Upper Ten* sisältää 18 oravaa, jotka viettävät iltaa pelaten korttia, polttaen sikareita ja juoden palvelijan tarjoamaa samppanjaa (kuva 6). Herkullisena yksityiskohtana ovat salongin seinille ripustetut täytetyt linnut. Tämän voi nähdä kertovan siitä, että taksidermia oli nimenomaan ylemmän yhteiskuntaluokan

<sup>109</sup> Beeton 1862, 682.

<sup>110</sup> Amato 2015, 30.

harrastus: näillä oli vapaa-aikaa metsästää ja harjoitella täyttämään eläimiä tai vaihtoehtoisesti varaa maksaa teoksista taksidermisteille. Teosten nimet ovat viittaus aikakauden suosittuun vaudevillekappaleeseen *Upper Ten and Lower Five*, jonka sanoituksessa aristokraatti ja kerjäläinen käyvät keskustelua.<sup>111</sup> Nämä kaksi työtä esittävät siis aikakauden luokkayhteiskunnan kahta ääripäätä viettämässä iltaa omilla tavoillaan ja toimivat siten sekä teosparina että toistensa vastakohtina.<sup>112</sup>



Kuva 6. *The Upper Ten*. 99 x 188 x 53 cm.

Rotat ovat siis pääosassa myös yksittäisessä pienemmässä dioraamassa *A Friend in Need Is a Friend Indeed* (kuva 7). Tämänkin teoksen nimi ja aihe ovat saaneet inspiraationsa sanonnasta ”hädässä ystävä tunnetaan”, ja tuo sanonta ruumillistuu teoksessa melko kirjaimellisesti. Dioraama kuvaa pientä joukkoa rottia. Yksi rotista on jäänyt rotanloukkuun kiinni ja muut yrittävät parhaansa mukaan vapauttaa sitä. Toisin kuin *The Lower Five* -teoksessa, tässä työssä rotat voidaan nähdä pikemmin vapauden kuin lian ja köyhyyden symbolina. Salmen mukaan 1800-luvun julkisessa keskustelussa ilmeni teollistumisen ja koneiden arvostelua sekä nostalgista kaipuuta menneiden aikojen hiljaiseloa ja luonnon rauhaa kohtaan. Jäykän tapakulttuurin sekä teollistumisen muuttaman aistiympäristön ja kiihtyvän elämänrytmin vastapainona heräsi kaipuu maaseudun vapaampiin olosuhteisiin.<sup>113</sup> Nähdäkseni tämä ilmiö konkretisoituu *A Friend in Need Is a Friend Indeed* -teoksessa. Eläimet eivät ole kaupungissa vaan vehreällä maaseudulla, jossa niityt jatkuvat silmänkantamattomiin, ja rotat auttavat ystäväänsä vapaaksi rotanloukusta. Teoksen esittämää kohtausta voisi pitää metaforana sille, kuinka

<sup>111</sup> Morris 2013, 75.

<sup>112</sup> *Upper ten* voi myös tarkoittaa palvelijoiden hierarkiassa ylimpänä olevia ja *lower five* alimpana olevia, ks. BizarreVictoria 2015.

<sup>113</sup> Salmi 2002, 12, 33, 53, 92.



1800-luvun kaupungistunut väestö kaipasi takaisin vapauteen maaseudulle, pois urbaanista ympäristöstä ja kuvaannollisesta modernisaation loukusta. Rotat toimivat tässä teoksessa oikeastaan ihmisten symbolina: ne ovat ennen metsissä ja niityillä viihtyneitä eläimiä, jotka modernisaation myötä ovat siirtyneet kaupunkeihin mutta jotka kaipaavat takaisin nostalgisoituun menneisyyteen ja idealisoituun luonnon tarjoamaan vapauteen. Loukku on ihmisten valmistama artefakti aivan kuten kaupunkien materiaaliset ja henkiset olosuhteet ovat ihmisten luomia, ja siksi ihmiset tarvitsevat toisiaan päästäkseen niistä vapaaksi, kuten rotat tarvitsevat toistensa apua vapautuakseen loukusta. Katsojan tehtäväksi jää kertoa narratiivi loppuun ja päätellä, onnistuvatko rotat vapauden tavoittelussa.



Kuva 7. *A Friend in Need Is a Friend Indeed*. 65 x 62 x 33 cm.

### 3.2 Luokittelu ja luonnontieteet

Kun Charles Darwin julkaisi teoksensa *The Origin of Species by Means of Natural Selection* (1859), *Descent of Man and Selection in Relation to Sex* (1871) ja *The Expression of the Emotions in Man and Animals* (1872), joissa väitettiin ihmisten ja eläinten olevan sukulaisia evoluution kautta, niillä oli kahdenlaisia kiinnostavia vaikutuksia. Toisaalta Darwinin teorioiden koettiin oikeuttavan ihmisten mieltymyksen ja kiintymyksen eläimiin, sillä niiden oli nyt todistettu olevan evoluution kautta linkittyneitä omistajiinsa. Toisaalta esiin nousi huoli ihmisten itsensä sisällä piileksivästä

eläimellisestä puolesta. Jossain määrin tämä huoli johti itse eläinten kurissapitoon, joka jatkui vielä kuoleman jälkeenkin. Vasta täytettynä eläin oli omistajansa täydellisessä hallinnassa ja ikuisesti muuttumattomana. Kun viktoriaanisen aikakauden ihmiset kohtasivat eläimiä, he samalla pohtivat ja tarkastelivat omaa identiteettiään ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä.<sup>114</sup> Keten mukaan tieteelliset todisteet ihmisten ja eläinten samantyyppisyydestä hyväksyttiin, kunhan samalla pidettiin yllä käsitystä ihmisten ja eläinten eroavaisuudesta, ymmärrettiinpä tuon eron sitten perustuvan sieluun tai kykyyn ajatella rationaalisesti.<sup>115</sup> Darwinin vallankumoukselliset teoriat eivät siis suistaneet ihmistä luomakunnan kruunun paikalta, ja evoluutioteoriaa alettiin soveltaa ihmisryhmiin.<sup>116</sup> Työväenluokkaisten aikuisten nähtiin olevan lähempänä eläintä kuin keski- ja yläluokkaan kuuluvien.<sup>117</sup>

Eläinkunnan taksonomisessa luokittelussa ja eläinlajien hierarkkisessa kuvauksessa eläintieteellisissä julkaisuissa oli yhtäläisyyksiä sen kanssa, kuinka eri ihmisryhmien väliset suhteet ja hierarkia ymmärrettiin. Eläinkunta toimi hierarkkisen yhteiskuntajärjestelmän edustajana, selittäjänä ja oikeuttajana. Eläin ei tietenkään voinut olla ihmisen veroinen, mutta eläimiä voitiin silti käyttää vertauskuvana alempien yhteiskuntaluokkien kuvauksissa. Kun alempia luokkia kuvattiin karjaksi tai lampaiksi, se oikeutti näistä huolta pitävän auktoriteetin. Rinnastamalla alempien luokkien edustajat villieläimiin painotettiin kurinpidon sekä tuhoisan käytöksen estämisen tärkeyttä. Tällaiset rinnastukset muokkasivat jatkuvasti sitä kieltä, jolla eri eläinlajeja kuvattiin. Dikotomia kesyjen ja villieläinten sekä sivistyneiden ja alkukantaisten kansakuntien välillä tehtiin erityisen selväksi. Kesyttettyjen eläinlajien katsottiin omaavan ylivoimaiset sosiaaliset taidot ja itsekontrollin.<sup>118</sup>

Aaltolan mukaan ihmisten käsitykset eläimistä kertovat siitä, miten he näkevät maailman ja itsensä, eli heidän todellisuuskuvastaan ja identiteetistään. Usein näitä käsityksiä määrittää dualismi, jossa on valittava joko ihminen tai eläin. Identiteetti on helppo rakentaa mustavalkoisen jaon mukaan, jossa ihminen on sitä, mitä eläin ei ole. Usein tällaisessa prosessissa ihminen määritellään joksikin eläintä kehittyneemmäksi ja ”paremmaksi”. Tällöin eläimestä tulee negatio, jota vasten ihmisyyttä rakennetaan.

---

<sup>114</sup> Amato 2015, 8.

<sup>115</sup> Kete 2007, 19.

<sup>116</sup> Ritvo 1987, 39.

<sup>117</sup> Kete 2007, 10–11.

<sup>118</sup> Ritvo 1987, 15–16.

Identiteetin rakentamisen taustalla toimii myös valta, jonka Michel Foucault toteaa teoksessaan *Tarkkailla ja rangaista* (1975) ilmenevän kaikkialla yhteiskunnassa muun muassa hallinnan, valvonnan, tiedon ja luokittelun välityksellä. Valta on mukana myös eläinkäsityksissä: eläimet on luokiteltu tarkkaan lajien ja käyttötarkoituksen mukaan, ja niitä valvotaan ja hallitaan niin laboratorioissa, näyttelyissä, eläintarhoissa, kodeissa kuin luonnossakin. Käyttämällä tällaista valtaa eläimiin ihmiset myös samalla asettavat itsensä niiden yläpuolelle.<sup>119</sup>

Viktoriaanisen ajan ihmiset yrittivät hillitä eläimellisyyttä ja eläimellisiä piirteitä, jopa tukahduttaa ne täysin. Eläinten oli tärkeää olla kurinalaisen luottavaisia, alistuvaisia ja tottelevaisia, sillä niiden nähtiin heijastelevan omistajansa luonteenpiirteitä. Kodeissa lemmikkien nähtiin edustavan kodissa vallitsevaa tasapainoa ja talouden yhteiskunnallista asemaa. Eläintarhan asukkeja pyrittiin sivistämään, sillä villien eläinten kesyyntymisen nähtiin paitsi osoittavan eläintarhan valtaa, myös vaikuttavan edullisesti tiettyihin eläintarhassa vieraileviin ihmisryhmiin. Amaton mukaan eläinten representaatiot kuvissa, maalauksissa ja kirjallisuudessa osoittavat, kuinka eläinten käytöstä käytettiin ihmisten käyttäytymisen vertauskuvana.<sup>120</sup> Eläinten käyttäminen ihmisten tai ihmisluokkien metaforana näkyy myös Potterin teoksissa, kuten edellisessä alaluvussa kävi ilmi.

1800-luvun Britanniassa luonnontieteellisiä näytteitä oli lähes kaikkialla sekä yksityisissä että julkisissa tiloissa: lasin alle kerättyjä hyönteisiä ja täytettyjä selkärankaisia löytyi kodeista, yhdistysten tiloista, näyttelyistä ja museoista. Murrayn mukaan tämä kertoi ihmisten valta-asemasta luontoon ja eläimiin nähden, ja tuo valta-asema ilmeni sekä tarkkailun, nimeämisen, kuvailun ja luokittelun muodossa että matkustamisessa, valtaamisessa, metsästämisessä ja ostamisessa. Ensin mainitut vaativat älyllisiä resursseja, jälkimmäiset poliittisia ja taloudellisia. Pienen luonnontieteellisen kokoelman omistamista pidettiin osana keskiluokalta vaadittua kunniallisuutta.<sup>121</sup> Vaikka luonnontieteelliset näytteet oli tehty oikeista eläimistä ja niiden tarkoitus oli representoida luonnossa eläviä samanlaisia eläimiä, ne olivat silti artefakteja eli ihmisen valmistamia keinotekoisia esineitä.<sup>122</sup>

---

<sup>119</sup> Aaltola 2013, 14, 279–280; Kete 2007, 7, 15.

<sup>120</sup> Amato 2015, 6–7.

<sup>121</sup> Murray 2007, 114–115.

<sup>122</sup> Murray 2007, 220.

Kiinnostus luonnontieteisiin ja luokitteluun konkretisoitui 1800-luvun museoliikkeessä. Erityisesti luonnontieteellisiä museoita pidettiin paikkoina, jotka tarjosivat kävijöille sivistystä ja ”järkevää huvittelua”.<sup>123</sup> Vaikka Potterin museon vetonaula olivatkin inhimillistetyt koomiset eläimet, museossa oli kaikkiaan tuhansia näyttelyesineitä luonnontieteellisistä näytteistä vieraiden kulttuurien esineisiin.<sup>124</sup> Myös Potterin museo oli siis paikka, jossa kävijä saattoi sekä huvittua nähdessään antropomorfisia eläimiä toimissaan että sivistää itseään tarkastelemalla luonnontieteellisiä oikkuja, kuten monijalkaisia eläimiä, tai kaukaisten kulttuurien artefakteja.<sup>125</sup> Lyhyessä filmissä *Crazy Taxidermy Museum: Stuffed Animals in Costumes* näkyy, kuinka museo oli katosta lattiaan asti täynnä dioraamoja ja näyttelyesineitä (kuva 8).<sup>126</sup>



Kuva 8. Nuoria kävijöitä Potterin museossa. British Pathé 1965.

Niin Potterin museossa kuin varsinaisissa luonnontieteellisissäkin museoissa näkyi se viktoriaanisen keskiluokan ihanne, että vapaa-ajan toiminnankin oli oltava kehittävää ja sivistävää. Toisaalta on muistettava, että museot käsitettiin 1800-luvulla jossain määrin eri tavalla kuin nykyään. Murray huomauttaa, että siinä missä museoita nykyään pidetään jossain määrin menneisyyden ja unohtuneiden tavaroiden säilytys- ja muistelupaikkana,

<sup>123</sup> Murray 2007, 128.

<sup>124</sup> Amato 2015, 217.

<sup>125</sup> Morris 2013, 104–105; Hamberg 2014.

<sup>126</sup> Filmi on vuodelta 1965, mutta Morrisin mukaan museo ja näyttely säilyivät lähes muuttumattomina vuodet 1861–1972. Morris 2013, 3.



viktoriaanisena aikana museoissa esiteltiin myös moderneja esineitä, viimeisimpiä välineitä ja uusimpia valmistustapoja.<sup>127</sup>



Kuva 9. *A Delicate Attention*. *Punch* 1851.

Museoiden lisäksi myös maailmannäyttelyissä keräilijät ja taksidermistit saattoivat katsoa eläimiä ja oppia uusia tekniikkoja eläinten täyttämiseen. Lisäksi näyttelyistä saattoi myös hankkia valmiita täytettyjä eläimiä: *Punch*-lehden pilapiirroksessa vanha herrasmies on hankkinut Lontoon maailmannäyttelystä täytetyn elefantin ja dodon (kuva 9). Taksidermistit ottivat usein vaikutteita näyttelyissä näkemistään teoksista ja pyrkivät matkimaan niiden taiteellista toteutusta.<sup>128</sup>

<sup>127</sup> Murray 2007, 128..

<sup>128</sup> Amato 2015, 210.

## Sukupuoli

### 4.1 Sukupuolen representaatio

Niin täytetyt, elävät kuin symbolisetkin eläimet toimivat luokan lisäksi myös sukupuolen metaforana. 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla eläimiä alettiin aiempaa enemmän hyödyntää vertauskuvallisessa mielessä lukuisissa kuvituksissa, maalauksissa, opettavaisissa kertomuksissa sekä tieteellisissä kirjoituksissa. Tämä oli nähtävillä myös keskusteluissa sukupuolten eroista ja keskinäisestä suhteesta.<sup>129</sup> Eläinten representaatioiden kohtaaminen kirjallisessa, visuaalisessa ja materiaalisessa kulttuurissa vaikutti viktoriaanisen ajan ihmisten maailmankuvaan ja usein myös tiedostamattomalla tasolla saneli osaltaan hyväksyttyä käytöskoodistoa. Usein sopivan käytöksen rajoja testattiin vuorovaikutuksessa niin elävien eläinten kuin eläinrepresentaatioidenkin kanssa. Representaatiot eivät olleet erillisiä oikeista eläimistä, sillä ne kohdistivat huomion niihin eläinten piirteisiin sekä uskomuksiin eläimistä, jotka olivat tuon ajan ihmisten mielestä kiehtovia ja ongelmallisia. Ihmisten ja eläinten välisistä kohtaamisista tuli näyttämöitä, joilla saattoi tutkia ja ilmaista paitsi ihmisen ja eläimen, myös luokan, sukupuolen ja rodun kohtaamisia sekä viktoriaanisen aikakauden sosiaalisia hierarkioita.

Eläimiä pidettiin ihmisten säädylisyyden mallina. Ne olivat usein mukana keskusteluissa sukupuolirooleista ja sukupuolten välisistä suhteista.<sup>130</sup> Aaltola puhuu kahtiajakoihin ja hierarkiaan perustuvasta dominaation logiikasta. Tällä hän viittaa siihen, kuinka todellisuus jaetaan erilaisiin vastinpareihin, kuten mies-nainen, kulttuuri-luonto, ihminen-eläin sekä järki-tunne. Hierarkian mukaan vastinparien osapuolista ensimmäinen on aina etusijalla toiseen nähden – eli mies naisen, kulttuuri luonnon, ihminen eläimen ja järki tunteen yläpuolella. Dominaation logiikan mukaisesti vastinparien ensimmäiset ja toiset osapuolet rinnastuvat keskenään, eli mies, kulttuuri, ihminen ja järki keskenään sekä nainen, luonto, eläin ja tunne keskenään. Aaltolan mukaan tämän yhteyden huomasivat jo 1800-luvun suffragetit, joista moni halusikin puuttua myös eläinten yhteiskunnalliseen kohteluun. Samalla suffragetit pyrittiin tekemään naurunalaisiksi rinnastamalla naisten oikeudet eläinten oikeuksiin (esimerkiksi ehdottamalla julkisessa keskustelussa äänioikeuden antamista myös hevosille) sekä pitämällä eläinsuojelutyötä naisten tunteellisena hömpötyksenä.<sup>131</sup>

---

<sup>129</sup> Amato 2015, 57–59.

<sup>130</sup> Amato 2015, 7.

<sup>131</sup> Aaltola 2013, 180–181.

Yleinen konsensus oli, että eläimet oli luotu ihmisten käytettäväksi – riippumatta siitä, oliko niille keksitty mitään käyttötarkoitusta. Eläimiä arvioitiin sen mukaan, kuinka uskollisia ihmisten palvelijoita ne olivat. Paras oli palvelualtis ja omistajaansa ehdoitta rakastava koira, inhoa puolestaan herätti tunteeton ja nopeasti lisääntyvä marsu. Vaikeimmin ihmisen tahtoon kuitenkin tuntui alistuvan itsenäinen ja petollinen kissa. Kissojen nähtiin enimmäkseen kelpaavan vain hiirtenmetsästyksen. Monien aikalaisnäkemyksien mukaan kissat eivät välttämättä edes tunteneet omistajaansa, saati kiintyneet tähän, ainakaan yhtä paljon kuin taloon. Jos kissa tunsikin omistajansa, se joko käytti tämän kiltteyttä hyväkseen tai pelkäsi tätä.<sup>132</sup> Eläinlajien keskinäinen hierarkia näkyi myös siinä, mitä lajeja käytettiin taksidermiaan.

Viktoriaanisella ajalla kissoja pidettiin (eläimen sukupuolesta riippumatta) naisellisina eläiminä, ja aiheesta kirjoitettiin paljon. Vertaukset olivat harvemmin mairittelevia. Yhtäläisyysmerkki naisen ja kissan välillä oli kuitenkin jossain määrin ristiriitainen. Kissoja pidettiin vertauskuvana naisten kyltymättömästä seksuaalisuudesta, vaikka samaan aikaan viktoriaaninen naisihanne oli seksuaalisesti tukahdutettu ja passiivinen. Kissoja saatettiin jättää yksin kotiin ilman ruokaa perheen matkustaessa tai lomaillessa. Jos kissa sitten tappoi lintuja tai hiiriä nälkäänsä, sitä syytettiin sivistymättömäksi ja feminiinisen impulsiiviseksi. Katukissoja pidettiin parantumattomina ja menetettyinä tapauksina, samaan tapaan kuin aikakauden prostituoituja. Kumpikin oli vajonnut niin alas, ettei mitään paluuta kunnialliseen elämään ollut. Useissa narratiiveissa ainoa mahdollinen poispääsy tilanteesta oli kuolema. Katukissojen saalistaminen oli monien poikajoukkojen, eläinkokeiden tekijöiden, koiranomistajien ja riistanvartijoiden hupia.<sup>133</sup>

Monet pitivät kissoja liian itsenäisinä ja siveettöminä ja siksi sopimattomina keskiluokan lemmikeiksi.<sup>134</sup> *The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals* -eläintensuojeluyhdistyksen vuonna 1857 julkaiseman ohjekirjansa mukaan kissat olivat parhaimmillaankin epäluotettavia.<sup>135</sup> Itsenäisyytensä, itsekeskeisyytensä ja seksuaalisuutensa vuoksi kissat liitettiin usein boheemiin elämäntyyliin ja nähtiin siten sopimattomampina porvarilliseen elämäntapaan kuin esimerkiksi tottelevaiset koirat.<sup>136</sup>

---

<sup>132</sup> Ritvo 1987, 17–23.

<sup>133</sup> Amato 2015, 59–70.

<sup>134</sup> Amato 2015, 28–29.

<sup>135</sup> Kean 2007, 38.

<sup>136</sup> Brantz 2007, 77.

Suurimman osan 1800-luvusta kissat luokiteltiin yleensä marsujen ja kanien kanssa työväenluokkaisiksi eläimiksi.<sup>137</sup>

Käsitykset ihmisten sukupuolista vaikuttivat osaltaan esimerkiksi koirien ja kissojen kasvatusta käsittelevään diskurssiin, ja toisaalta käsitykset eläimistä muokkasivat näkemyksiä siitä, kuin miesten ja naisten tulisi käyttäytyä. Kissojen nähtiin edustavan porvarillista naiseutta itsekkyydessään ja siveettömyydessään. Koirat taas vastakohtaisesti edustivat keskiluokkaisia miehiä hyveitä, kuten sankarillisuutta, uskollisuutta ja rehellisyyttä. Kaikista viktoriaanisen ajan lemmikeistä juuri kissat ja koirat olivatkin erityisen merkityksellisiä muodostettaessa käsityksiä sukupuolesta. Ne olivat myös suosittuja aiheita sukupuolta, seksuaalisuutta ja toisinaan myös rotua representoivissa kulttuurituotteissa. Kissojen ja koirien kuvaukset olivat luonteeltaan ohjaavia ja opettavaisia, ne esiintyivät laajalti kaikissa populaareissa viestinnän muodoissa ja vaikuttivat täten siihen, miten miesten ja naisten yhteiskunnalliset roolit ymmärrettiin.<sup>138</sup>

Kissat olivat siis aikakauden näkemysten mukaan alhaisempia eläimiä kuin koirat, ja samalla tasolla marsujen ja kanien kanssa. Tämän vuoksi antropomorfisessa taksidermiassa näkyy kaneja, marsuja ja kissanpentuja, mutta ei koiria. Koska kissat rinnastettiin naisiin, voidaanko ajatella, että niiden käyttäminen taksidermiassa kertoi jotain naisten asemasta viktoriaanisessa yhteiskunnassa? Toisaalta selitykseksi voidaan tarjota yksinkertaisesti sitä, että ei-toivottuja kissanpentuja oli paljon saatavilla ja Potter pystyi täten käyttämään niitä materiaalina teoksissaan. Kiinnostavaa kuitenkin on, että kahdessa Potterin työssä, *The House that Jack Built* sekä *The Sporting Party*, on mukana koiranpentuja. Ratkaiseva ero suhteessa kissoihin ja muihin Potterin käyttämiin eläimiin on, että näistä koirista ei ole tehty antropomorfisia vaan ne on jätetty ”koiramaisiksi”, neljällä raajalla kulkeviksi eläimiksi leikkimään ja olemaan metsästäjän apuna.

---

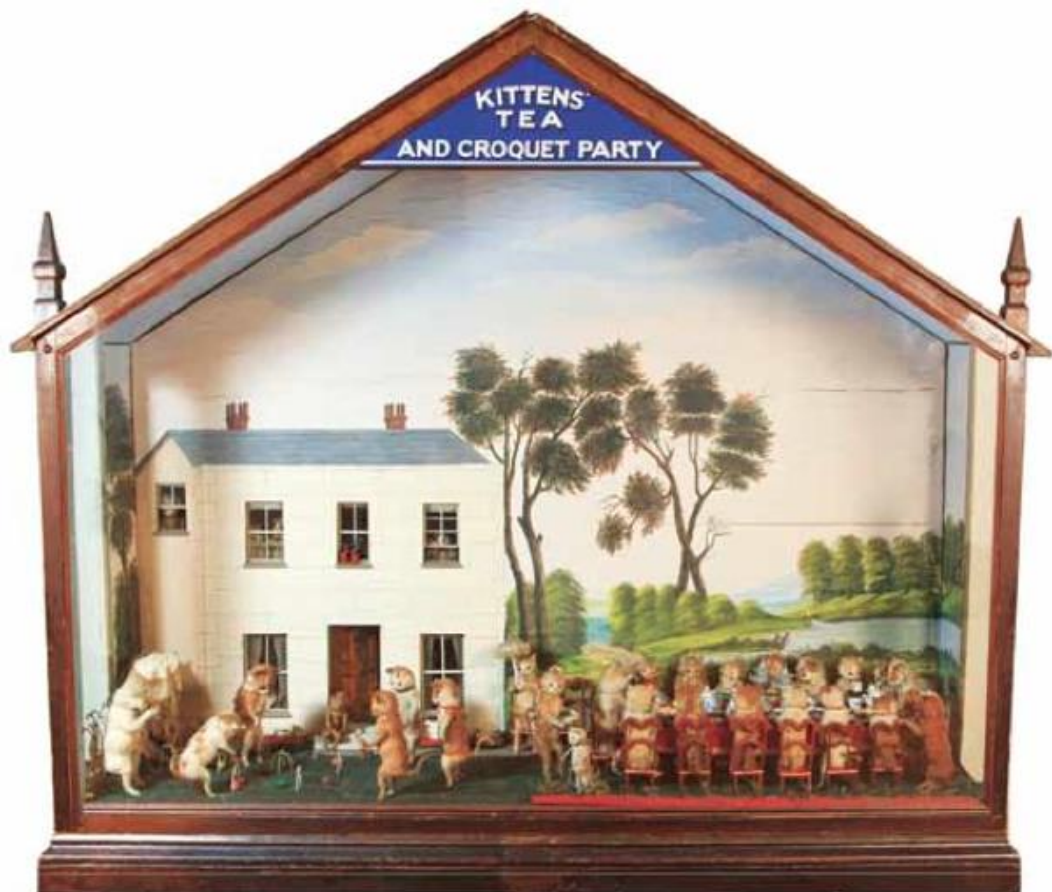
<sup>137</sup> Amato 2015, 28–29.

<sup>138</sup> Amato 2015, 57–59.



Kuva 10. *The Kittens' Wedding*. 61 x 94 x 56 cm.

Ainoat Potterin teokset, joissa eläinten sukupuolesta voidaan saada vihiä, ovat kissanpennuista koostuvat *The Kittens' Wedding* (kuva 10) ja *The Kittens' Tea and Croquet Party* (kuva 11). Tarkoitan tässä yhteydessä sitä sukupuolen representaatiota, jonka Potter eläimille antoi pukiessaan ne mekkoon tai pukuun, en eläinten biologista sukupuolta. Kissanpentujen häitä esittävä teos koostuu kahdestakymmenestä eläimestä, joista 11 on puettu feminiiniseen ja yhdeksän maskuliiniseen asuun, mukaan lukien vihkipappi. *The Kittens' Tea and Croquet Party* ei sisällä vaatetettuja kissoja, mutta sukupuolittavina koristeina voidaan pitää niille annettuja korvakoruja ja rusetteja. Kissoja on teoksessa yhteensä 37.



Kuva 11. *The Kittens' Tea and Croquet Party*. 158 x 186 x 61 cm.

Miksi Potter päätti representoida eläinten sukupuolta ihmismäisten vaatteiden ja asusteiden kanssa nimenomaan näissä kahdessa teoksessa? Väitän yhteiskunnassa vallinneiden kissoihin liitetyn symboliikan, uskomusten ja käsitysten vaikuttaneen tähän valintaan. Kissoja pidettiin itsenäisinä ja tottelemattomina, joten niitä piti vahvimmin alistaa ihmisen tahtoon. Kuollut eläin ei voi vastustaa omistajaansa eikä kapinoida yhteiskunnallista asemaansa vastaan. Eläimet olivat yhteiskunnan luokkahierarkian alimmalla portaalla ja kissat tuon portaan alapäässä. Potter taas nosti ne yläluokkaisiksi juhlimaan häitä silkkipuvuissa sekä pelaamaan krokettia ja juomaan teetä hienostoväen tapaan. On mahdollista, että tämä ristiriita huvitti aikalaisia. Kenties he näkivät siinä jotain pilapiirrosmaista absurdiutta, joka huvitti samaan tapaan kuin nykyään katsojia huvittaisi vaikkapa piirros rotasta, siasta tai muusta alhaisena pidetystä eläimestä puettuna valtion päämieheksi. Toisaalta voidaan argumentoida, että Potter alensi ylä- ja keskiluokan etiketinmukaiset juhlimis- ja vapaa-ajanviettotavat asettamalla nämä alhaisena pidetyn eläimen asemaan ja näin kommentoi yhteiskunnan jäykkää etikettiä ja muodollista käytöskulttuuria.



Kuten luvussa 1 todettiin, huumori syntyy ristiriidasta ja odotusten pettämisestä. Antropomorfisen taksidermian huumori syntyy siitä, kun uskottava eli eläinruumis laitetaan tekemään uskomattomia eli inhimillisiä tekoja. *The Kittens' Weddingin* humoristinen ristiriita syntyi viktoriaanisella ajalla siitä, kun siveettömänä ja seksuaalisena pidetyt kissat olivatkin siveellisesti puettuja ja viattomia pentuja, siis lapsia (kuva 12). Amaton mukaan *The Kittens' Wedding* -teos sitoo seksuaalisina pidettyjen kissojen ruumiit yhteiskunnan siveyden kahleisiin, kun ne laitetaan solmimaan avioliittoa.<sup>139</sup> Teoksia voidaan tulkita jyrkemminkin. Jos kissat ovat viktoriaanisen ajan naiseuden ja feminiinisyyteen liitettyjen negatiivisten piirteiden metaforia tai ruumillistumia, voidaan ajatella, että Potterin töissä on kahlittuna nimenomaan naiseus. Miehisinä pidettyjä koiriahan Potterin teoksissa ei inhimillistettyinä näy. Toisaalta on varottava menemästä tulkinnoissa liian pitkälle: konkreettinen selitys kissojen käyttämiseen antropomorfisessa taksidermiassa oli se, että ei-toivottuja kissanpentuja syntyi etenkin maalla jatkuvasti. Potterin museon opaskirjaseen mukaan suurin osa kissanpennuista oli peräisin maatilalta Henfieldistä. Tilalla eli paljon kissoja vapaana, ja kustakin pentueesta yleensä vain yksi sai pitää henkensä. Potter sai valita pennuista mieleisensä teoksiaan varten, ja loput pennut haudattiin.<sup>140</sup>



Kuva 12. *The Kittens' Wedding*. Yksityiskohta.

<sup>139</sup> Amato 2015, 220.

<sup>140</sup> Poliquin 2012, 186–187.

## 4.2 Sukupuolittunut taksidermia

Luvussa 2.1 nostin esiin sanomalehtiaineistosta löytyneet maininnat antropomorfisesta taksidermiasta. Näissä katkelmissa mainittiin myös teosten valmistajat, jotka olivat kaikki miehiä. Järvisen mukaan kuitenkin vuonna 1891 pelkästään Lontoossa oli 369 ammattimaista taksidermistä, joista 122 eli lähes kolmannes oli naisia.<sup>141</sup> Tutkimusaineistossani on 61 mainintaa miespuolisista taksidermisteistä – sukupuoli selviää joko nimestä tai persoonapronominista. Otin huomioon vain uutiset, artikkelit ja ilmoitukset varmistaakseni, että kyse on todellisista taksidermisteistä, ja jätin pois kaskut ja fiktiiviset kertomukset. On todettava, että osa taksidermisteistä esiintyy aineistossa useampaan kertaan, kuten Ploucquet sekä Wardit. Lontoolainen Henry Ward, hänen poikansa Rowland Ward ja Edwin Ward sekä perheen Piccadilly Streetillä sijainnut liike olivat maanlaajuisesti tunnettuja ja arvostettuja, joten useat maininnat heistä eivät ole yllättäviä. Lisäksi aineistossa oli 12 mainintaa, joissa taksidermistin sukupuoli jäi epäselväksi. Naispuolisista taksidermisteistä löytyi yksi maininta, mutta kyseessä ei ole brittiläinen eläintäyttäjän vaan itävaltalaisen eläintieteilijän vaimo. Vaimon lähdöstä tutkimusmatkalle miehensä avuksi uutisoitiin Britanniassa asti. Kirjoittaja pitää tätä sopivana toimintana riskeistä huolimatta ja jopa syyttää epäilijöitä naisvihasta:

*A Vienna zoologist -- is about to set for the less familiar parts of Melanesia, in order to study the fauna, and is accompanied by his wife, who is an expert taxidermist. The fitness of such an arrangement, although it may have some drawbacks, will be cavilled at only by misogynists.*<sup>142</sup>

Jos ammattimaisista naistaksidermeistä ei löydy aineistosta todisteita, kenties he harjoittivat eläinten täyttämistä kotona? Taksidermian käytännön toteuttamista saattoi opiskella itse harrastuskirjoista. *The Graphic* vuoden 1888 marraskuulta esittelee joululahjoiksi sopivia harraste- ja ajanvietekirjoja:

*"Indoor Games and Recreations" – culled by G.A. Hutchison from The Boy's Own Paper. Technical training and athletics find increased space, the chapters about boat-building, modelling, taxidermy, and British pebbles*

---

<sup>141</sup> Järvinen 2000, 71–72.

<sup>142</sup> *Sunderland Daily Echo and Shipping Gazette* (Sunderland, England), Thursday, November 10, 1892; pg. 2; Issue 5928.



*being especially clear.*<sup>143</sup>

Pojat pääsevät siis täyttämään eläimiä veneiden ja pienoismallien rakentamisen ohella. Artikkelin jatkuu tytöille suunnatun harrastekirjan esittelyllä:

*The sisters are equally fortunate in the extracts from The Girl's Own Paper, collected by C. Peters, as "The Girl's Own Indoor Book" (same publisher). -- the papers on music, art, etiquette, pastimes, and decorative work are intermingled with hints on cookery, thrift, self-education, and health --.*<sup>144</sup>

Pojille suunnattu ajanvietekirja kannustaa veneiden, eläinten ja kivien pariin, siis ulos luontoon. Tytöille suunnattu kirja samalta kustantajalta sen sijaan painottaa jo otsikkotasollakin sisällä olemista ja kotiin sopivia harrasteita, kuten taidetta ja käsitöitä. Tässä yhteydessä taksidermia määrittyy maskuliiniseksi toiminnaksi. Tämä sukupuolittunut näkemys taksidermiasta näkyy myös *The Girl's Own Paper* -lehden harrastuksia käsittelevässä artikkelissa *Collections, Hobbies, and Fads* vuodelta 1893, jossa kehoitetaan tyttöjä jättämään eläinten täyttäminen veljiensä harrasteeksi:

*The arts of setting up the insect, and that of taxidermy, must be learnt elsewhere. The former might be done by a girl; but I should advise her to leave the latter art altogether in the hands of her brothers.*<sup>145</sup>

Vaikka taksidermiaa voidaan pitää eräänlaisena käsityönä, täytettävät eläimet kuitenkin usein hankittiin itse: niitä loukutettiin tai ammuttiin. Tätä pidettiin epänaiseellisenä, ja metsästys ja ampuminen luettiin miehiksi harrasteiksi.<sup>146</sup> Koska nämä toiminnot liittyvät olennaisesti taksidermiaan, pidän todennäköisenä, että tämän vuoksi myös eläinten täyttämistä pidettiin jossain määrin naisille sopimattomana. *The Bury and Norwich Post, and Suffolk Standard* vuodelta 1899 esittelee Madame Tambourin kirjoittaman teoksen *Home Decoration and Management*. Lehdessä julkaistun teosta esittelevän artikkelin mukaan kirjassa käsitellään muun muassa puunkaiverrusta, metallitöitä, piirtämistä, posliininmaalausta sekä yleensä ”kohtuuttoman vaikeatajuisena” pidettyä harrastetta:

*At the end of the book a number of very interesting and useful miscellaneous hints are given, touching even on a subject which is usually prohibitively*

---

<sup>143</sup> *The Graphic* (London, England), Saturday, November 17, 1888; Issue 990.

<sup>144</sup> *Ibid.*

<sup>145</sup> *The Girl's Own Paper*, 1893; pg. 42.

<sup>146</sup> Horn 2014, 162.

*abstruse - viz., taxidermy.*<sup>147</sup>

Artikkelin perusteella teoksessa ei jaotella erikseen eri sukupuolille sopivia kodin kunnossapitotöitä ja harrasteita. On mahdollista, että taksidermiaa pidettiin vaikeatajuisena nimenomaan naisille, mutta tälle ei löydy yksiselitteistä todistetta. Taksidermiaa ei myöskään voida pitää yksiselitteisesti maskuliinisena toimintana, mikä käy ilmi myös seuraavasta lainauksesta. Kyseessä on *Birmingham Daily Post* marraskuulta 1890, ja aiemmin mainitun *The Graphic* -katkelman tavoin lehdessä esitellään lahjaksi sopivia kirjoja.

*Young England aims at combining the pure recreative and amusing -- It is intended, apparently, for both sexes, for we have instructions for delicate work with sateen, soft wadding, and needle and thread, for the adornment of the supper-table, for gardening, very masculine gymnastic exercises, rowing, making card-baskets, taxidermy, and a multitude of miscellaneous matters.*<sup>148</sup>

Artikkelin kirjoittaja ei ota kantaa ajanvietteiden sukupuolittamiseen maskuliinisia voimisteluharjoituksia lukuun ottamatta. Artikkelin kirjoittaja olettaa kirjan olevan ”ilmeisesti” suunnattu molemmille sukupuolille, mistä voidaan päätellä, ettei kirjan tekijä ole erikseen jaotellut teoksessa esiteltyjä harrasteita tytöille ja pojille sopiviin. *The Boy's Own Paper* ja siihen perustuva *Indoor Games and Recreations* sekä *The Girl's Own Paper* -lehden artikkeli suosittelevat siis taksidermiaa poikien harrastukseksi, mutta *Young England* ja aikuisille suunnattu *Home Decoration and Management* eivät lue eläinten täyttämistä yksinomaan maskuliiniseksi toiminnaksi.

---

<sup>147</sup> *The Bury and Norwich Post, and Suffolk Standard* (Bury Saint Edmunds, England), Tuesday, May 23, 1899; pg. 3; Issue 6260.

<sup>148</sup> *Birmingham Daily Post* (Birmingham, England), Friday, November 21, 1890; Issue 10113.

## 5 Kuolema

### 5.1 Eläinruumiin käyttäminen

Tässä luvussa tarkastelen, millä eri tavoin eläinruumista käytettiin 1800-luvun jälkipuoliskon Britanniassa ja millaisia ajatuksia se aikalaisissa herätti. Pohdin myös, miten täytetyt eläimet edustivat aikalaisille menneisyyden muistamista ja nostalgiaa. Kuten luvussa 2.2 tuli ilmi, kaikkia eläimiä pidettiin 1800-luvulla täysin ihmisten käytettävissä olevina hyödykkeinä. Eläinten käyttötarkoituksiin kuitenkin vaikutti niiden edustaman lajin asema eläinlajien hierarkiassa. Tutkimuskirjallisuudesta löytyy tähän liittyen kuitenkin ristiriitaisia väitteitä. Esimerkiksi ihmisen ja eläimen välisten suhteiden historiaa tutkinut Dorothee Brantz toteaa, ettei lemmikkejä syöty. Amato kuitenkin esittää, ettei viktoriaanisella ajalla aina tehty tarkkaa eroa sen suhteen, oliko eläin koriste, lemmikki vai ruokaa. Tällaisia lemmikkejä olivat Amaton mukaan esimerkiksi kanit, joita pidettiin sopivina lemmikkeinä niin lapsille kuin naisillekin. Kaneja jalostettiin erirotuisiksi ja ne kilpailivat omissa näyttelyissään: tästä huolimatta lemmikkikani, joka oli käynyt liian vanhaksi, kalliiksi tai tylsäksi, voitiin hyvin valmistaa ateriaksi sunnuntain päivällispöytään. Sama koski marsuja, joita pidettiin kauniina ja lempeinä lemmikkeinä, mutta myös herkullisen makuisina.<sup>149</sup>

Brantz väittää myös, ettei lemmikeistä valmistettu käyttöesineitä, kuten jalkineita tai vaatteita.<sup>150</sup> Tutkimusaineistoni kuitenkin osoittaa, että kuolleita eläimiä muokattiin sekä näytteille asetettaviksi että jokapäiväiseen käyttöön soveltuviksi esineiksi. Kun Charles Dickensin lemmikkinä ollut kuuro kissa nimeltä Bob siirtyi tuonpuoleiseen, Dickens teetätti kissan tassusta kirjeveitsen (kuva 13).<sup>151</sup> Kirjeveitsen terään on kaiverrettu *C.D. In Memory of Bob 1862*, eli sillä on ollut rooli sekä muisto- että käyttöesineenä.

---

<sup>149</sup> Brantz 2007, 76; Amato 2015, 29–32.

<sup>150</sup> Brantz 2007, 76.

<sup>151</sup> Hamberg 2014, <http://www.preservedproject.co.uk/charles-dickenss-cat-paw-letter-opener-the-end-of-history-beer/>.



Kuva 13. Dickensin kissakirjeveitsi esillä New York Public Libraryssa.

*Northampton Mercury* -lehestä vuodelta 1888 löytyy myös kertomus naisesta, jonka rakas hevonen menehtyi. Tavallisesti rakkaat eläimet täytettiin, mutta tässä tapauksessa kokonainen täytetty hevonen olisi vienyt liikaa tilaa. Ongelma ratkaistiin teettämällä tuoli, joka verhoiltiin kyseisen eläimen nahalla ja harjalla sekä täytetyllä päällä. Näin saatiin sekä eläimen muistoa yllä pitänyt artefakti että käytännöllinen huonekalu:

*The chair is of Irish walnut, and the seat, arms, and back are covered with the beautiful glossy brown coat of the favourite. The mane has been arranged on the back so as to flow down in front, and quite at the back of the chair the head has been cleverly mounted, so that a very tangible reminder of the lost hunter will always be an object of interest in the Clonsilla drawing-room.*<sup>152</sup>

Väitettä, että lemmikeistä ei tehty vaatteita tai kenkiä, ei ole aineiston perusteella mahdollista täysin kumota. Aikalaislähteet kuitenkin todistavat, että lemmikeistä ja muista rakkaista eläimistä valmistettiin myös käyttöesineitä. Aineistosta löytyy myös todisteita hiirien ja lintujen käyttämisestä naisten asusteina, mutta on epäselvää, ovatko nämä eläimet olleet ennen täyttämistään lemmikin roolissa. Esimerkiksi *The Graphic* julkaisi piirrossivullaan 11.10.1879 kuvan naisesta, jolla oli täytetty hiiri hattunsa

<sup>152</sup> *Northampton Mercury* (Northampton, England), Saturday, January 21, 1888; pg. 12; Issue 8722.

koristeena (kuva 14). Kuvateksti vihjaa, ettei hattuvallinta ollut kenties kaikkien mielestä yhtä sovelias ja tyylikäs kuin kantajansa:

*Then here is a portrait of a noticeable person - a lady in a red velvet cap, ornamented with a stuffed mouse. So appropriate and tasteful she thinks. There are other opinions probably.*<sup>153</sup>



Kuva 14. Hiiri hatussa. *The Graphic* 1879.

Luvussa 2.2 kävi ilmi, että myös villeinä pidettyjä lintuja, kuten haukkoja ja pöllöjä, myytiin lemmikeiksi. Samat eläimet muuntuivat myös asusteiksi. *The Graphic* julkaisi vuonna 1879 toisenkin jutun, jossa käsiteltiin viimeisintä muotia ja eläinten hyödyntämistä siinä - hiirihattu saa jälleen maininnan. Lehti raportoi tanssiaisissa nähdystä muotiasusta:

*The dress was dark blue satin, trimmed with feathers like those of a little grey owl, the front being covered with fringes of the same feathers, an owl's head in diamonds, sparkled in front of the bodice, and another owl adorned the lady's head. Another novelty is a stuffed mouse worn on a fur hat.*<sup>154</sup>

Koristeen, asusteen tai käyttöesineen lisäksi eläinruumis saattoi täytettynä muuntautua jopa lasten leikkikaluksi. Aineistosta löytyy esimerkki keinuhevosesta, joka on valmistettu oikeasta täytetystä aasista.<sup>155</sup> Vaikka juuri nämä eläimet eivät ennen

<sup>153</sup> *The Graphic* (London, England), Saturday, October 11, 1879; Issue 515.

<sup>154</sup> *The Graphic* (London, England), Saturday, January 11, 1879; Issue 476.

<sup>155</sup> *Birmingham Daily Post* (Birmingham, England), Tuesday, April 24, 1877; Issue 5862.

kuolemaansa välttämättä olleetkaan jonkun lemmikkejä, aineisto kuitenkin todistaa, että samat eläinlajit saivat viktoriaanisessa yhteiskunnassa useita rooleja ja lemmikkieläiminä pidettyjen lajien kohdalla ei tarvinnut tyytyä pelkästään täytetyn eläimen tarkasteluun katseen avulla, kun siitä luotiin esteettisesti miellyttävä ja samalla käyttökelpoinen esine. Nämä esineet poikkeavat siinä mielessä Potterin töistä, että hänen eläimensä oli tarkoitettu ainoastaan ihasteltaviksi osana pienoismaailmojaan. Amaton mukaan tällaiset eläimistä valmistetut käyttö- ja koriste-esineet heijastelivat viktoriaanista uskomusta, jonka mukaan eläimet olivat ihmisten käytettävissä, myös kuolemansa jälkeen. Toisaalta samaan aikaan taksidermia tavallaan laajensi eläinten elämänsä ja takasi niille kuolemanjälkeisen elämän esineinä.<sup>156</sup>

*The Evening Telegraph* -lehden kirjoituksessa *Life in the Animal and in Man* vuodelta 1885 vertaillaan ihmisen ja eläimen kuolemaa. Kirjoittaja lukee eroksi sen, että kuolemassa myös ihmisen sisin katoaa, siinä missä eläin vain lakkaa liikkumasta. Taitava taksidermisti saattaa tehdä täytetystä eläimestä niin elävän näköisen, että eroa tuskin huomaa, mutta ihmisen kohdalla sama ei ole mahdollista, vaan taitavinkin ammattilainen onnistuisi luomaan vain kammottavan hirvityksen:

*Looking at the dead animal, the mind realises at once that the only change is the cessation of animation, while looking at the dead friend, much more than life is felt to have departed. He is no longer there. A skillful taxidermist might so reproduce a resemblance of the animal that the absence of life would hardly be noticed, but no skill could reproduce the faintest likeness to the man. -- the cleverest artist could only succeed in producing a horrible monstrosity.*<sup>157</sup>

Ihmisiä pidettiin ylempinä, sielullisina olentoina, ja tämä kunnioittava ajattelutapa näkyi myös kuoleman jälkeen, kuten ylläolevasta katkelmasta käy ilmi. Aikakauden uskomusten mukaan ihmisruumis oli siis pyhä, minkä vuoksi siihen ei olisi voitu soveltaa samoja metodeja kuin eläinruumiin käyttämiseen.<sup>158</sup> Tutkimusaineistoni perusteella yksi taksidermiaan liittyvä huumorin ja kauhistelun aihe olikin ihmisten täyttäminen. *Hampshire Telegraph and Sussex Chronicle etc.* kertoo kaskun pikkupojasta, jonka kanarialintu oli aiemmin kuollut, lähetetty täytettäväksi ja oli nyt esillä salongissa. Kun

---

<sup>156</sup> Amato 2015, 183.

<sup>157</sup> *The Evening Telegraph* (Dundee, Scotland), Wednesday, May 20, 1885; pg. 4; Issue 2563.

<sup>158</sup> Amato 2015, 183.

pojan isoäiti sitten sairastui vakavasti, kysyi poika, halusiko isoäiti tulla haudatuksi vai täytetyksi salongin koristeeksi. Tarinan mukaan isoäiti alkoi välittömästi tervehtyä.<sup>159</sup> Ihmisruumiin täyttämisen ajatuksella leikittelyä löytyy myös H.G. Wellsin novellista *The Triumphs of a Taxidermist: A Confidential Conversation*. Tarinan taksidermistä uskoutuu kertojalle täyttämistään ihmisistä:

*And I have stuffed human beings – chiefly amateur ornithologists. But I stuffed a nigger once. No, there's no law against it. I made him with all his fingers out and used him as a hat-rack -- It is hard to get skins, or I would have another. Unpleasant? I don't see it. Seems to me taxidermy is a promising third course to burial or cremation. You could keep all your dear ones by you. -- You might have them fitted up with clockwork to do things.*<sup>160</sup>

Kyseessä on selvästi lukijaa huvittamaan ja hätkähdyttämään tarkoitettu fiktio. Olisi ollut täysin poissuljettu ajatus täyttää kuollut ihminen ja valmistaa tästä hattuteline tai muu käytännöllinen esine, vaikka eläimille niin tehtiinkin. Ihmisten täyttämistä pidettiin enimmäkseen absurdina, samaan aikaan huvittavana ja kauhistuttavana ajatuksena juuri ihmisruumiin pyhyiden vuoksi. Toisaalta joitakin poikkeuksiaikin oli, yleensä perustuen epämuodostumiin tai ajatuksiin ihmisrotujen välisistä eroista ja hierarkiasta. Tämä ajattelutapa näkyy myös Wellsin novellissa: vaikka ihmisruumiin muokkaaminen käyttöesineeksi on fiktiivistä, silti tuo ihminen on tummaihoisin. Hän on alempi verrattuna valkoisiin sivistyneisiin britteihin.

Aineistosta löytyy konkreettisempiakin esimerkkejä. Ihmisyksilöitä, joilla katsottiin olevan epänormaali vartalo, saatettiin kohdella eläiminä ja luonnontieteellisinä näytteinä. Tällöin nämä yksilöt säilöttiin kuolemansa jälkeen näytteille asettamista ja tulevaisuuden tutkijoita varten. Amato kutsuu tällaista poikkeaviksi katsottujen ihmisten kohtelua luonnontieteellisinä näytteinä dehumanisaation eli epäinhimillistämisen prosessin viimeiseksi vaiheeksi.<sup>161</sup> Esimerkiksi *The Penny Illustrated Paper* vuodelta 1862 kertoo Julia Pastranasta. Pastrana oli friikkishow'ssa esiintynyt meksikolainen ”apinanainen”, joka lehden mukaan oli nyt kuollut ja balsamoitu:

---

<sup>159</sup> *Hampshire Telegraph and Sussex Chronicle etc* (Portsmouth, England), Saturday, March 6, 1897; Issue 6025.

<sup>160</sup> *The Pall Mall Gazette* (London, England), Saturday, March 3, 1894; Issue 9031.

<sup>161</sup> Amato 2015, 183.

*It may be remembered that some time ago (in 1857) a woman, said to be a native of Mexico, was exhibited in Regent-street who was remarkable for the immense quantity of long black hair that grew on and about her face. An idea was also attempted to be promulgated that she was not altogether human.*<sup>162</sup>

Artikkelin kirjoittaja pääsee katsomaan balsamoitua ruumista, eikä ”a great natural curiosity” herätä hänessä pienintäkään vastenmielisyyttä – Pastranaa ei pidetä ihmisenä, vaan luonnontieteellisenä näytteenä. Kirjoittaja ja hänen kanssaan ruumista tarkasteleva eläintäyttäjä Barlett ainoastaan ihailevat balsamoijan ammattitaitoa, jolla näytteestä on saatu elävän näköinen ja hajuton:

*[Mr. Barlett] agrees with me that it is the most wonderful specimen of the art of preserving ever brought before to the public notice.*<sup>163</sup>

Pastrana oli kuitenkin poikkeus. Yleinen ja yksiselitteinen näkemys oli, että ihmiset olivat sielun omaavia luomakunnan ylimpiä olentoja. Vain vähemmistö ihmisistä uskoi, että myös eläimillä on sielu. Näkemykset lemmikkien sielusta olivat jakaantuneet, ja jotkut uskoivat kohtaavansa rakkaan lemmikkinsä jälleen tuonpuoleisessa. Tällaisilla uskomuksilla ei ollut kuitenkaan juuri vaikutusta siihen, miten eläimiä, lemmikit mukaan lukien, näiden kuoleman jälkeen kohdeltiin: ne muokattiin käyttöesineiksi, täytettiin tai haudattiin.

Britannian ensimmäinen eläinten hautausmaa perustettiin Lontoon Hyde Parkiin vuonna 1881.<sup>164</sup> Kyseisellä hautausmaalla oli kolmisensataa hautaa, joista suurin osa kuului koirille, mutta joukossa oli myös joitakin kissoja, kanarialintuja ja apinoita. Lemmikkihautausmaa oli kuitenkin Amaton mukaan poikkeuksellinen ilmiö, sillä suurimman osan 1800-lukua kaupungeissa oli pula hautausmaista. Lisäksi hautausmaalle haudattujen lemmikkien omistajat olivat yläluokkaisia ja näin ollen riittävän varakkaita sijoittamaan lemmikkinsä viimeiseen leposijaan.<sup>165</sup> Lontoolainen *The Graphic* -lehti kirjoitti helmikuussa 1880 naisesta, joka oli menettänyt rakkaan lemmikkikoiransa.

---

<sup>162</sup> *The Penny Illustrated Paper* (London, England), Saturday, March 01, 1862; pg. 135; Issue 21.

<sup>163</sup> Ibid.

<sup>164</sup> Sulkemisvuodesta on tutkimuskirjallisuudessa ristiriitaista tietoa. Amato kertoo hautausmaan sulkeutuneen vuonna 1915, Kete vuonna 1903. Amato 2015, 192–195; Kete 2007, 33.

<sup>165</sup> Amato 2015, 192–195.



Rouvalle ehdotettiin koiran täyttämistä, mutta tämä kieltäytyi jyrkästi ja järjesti sen sijaan koiralleen hautajaiset:

*Have her darling pet cut and skinned and hacked about by an unfeeling taxidermist! No! Fido should never suffer such an indignity. -- The story of Fido's funeral 'in solemn silence' was repeated, of course, but though everyone was amused, no one was at all surprised to hear it, for old Mrs. Motterling's peculiarities were well known.*<sup>166</sup>

Tämä tapaus tuo ilmi, että lemmikin hautajaisia pidettiin huvittavana ja siinä määrin poikkeuksellisen tapauksena, että siitä uutisoitiin pääkaupunkilaisessa sanomalehdessä. Taksidermia olikin selvästi suositumpi ja yleisempi tapa käsitellä lemmikin menettämistä. Taksidermian avulla viktoriaanisen aikakauden ihmiset antoivat eläimille paradoksaalisesti eloisan ja provokatiivisen kuolemanjälkeisen elämän.<sup>167</sup>

Vaikka näkemys siitä, että eläimet olivat esineen kaltaisia ja ihmisten käytettävissä myös kuolemansa jälkeen oli laajasti levinnyt, eroaviakin mielipiteitä oli. Etenkin vuosisadan loppua kohti tultaessa, suunnilleen 1880-luvun puolivälistä eteenpäin, sanomalehtiaineistossa näkyvät asenteet muuttuvat selvästi negatiivisemmiksi kuin aiemmin. *The Graphic* -lehdessä julkaistussa *Of Dead Dogs* -otsikoidussa kirjoituksessa vuonna 1883 kirjoittaja pohtii koiran kuolemaa ja pitää täytettyjä koiria tyhjine katseineen surullisena näkynä:

*There are fond folk who are wont on the death of their favourite animals to employ a taxidermist, so that some simulacrum or effigy of the departed may be preserved; but a stuffed dog is apt to be a very sorry sight: his glass eyes are so very glassy – like the eyes of Banquo's ghost, there is no speculation in them; the bones are marrowless, the blood is cold; the straw stuffing is the poorest substitute for natural vitality.*<sup>168</sup>

*The Evening Telegraph* -lehdessä vuonna 1885 *Birds' Eyes* -jutun kirjoittaja suhtautuu jo varsinaiseen taksidermiaan paljon jyrkemmin nimittäen sitä inhoa herättäväksi ”äpärätaiteeksi”:

---

<sup>166</sup> *The Graphic* (London, England), Saturday, February 28, 1880; Issue 535.

<sup>167</sup> Amato 2015, 183.

<sup>168</sup> *The Graphic* (London, England), Saturday, March 31, 1883; Issue 696.

*-- a bold life-imitating attitude [may be] given to the stuffed specimen; but the -- 'passion and fire whose fountains are within' have vanished, and the best work of the taxidermist, who has given life to his bastard art, produces in the mind only sensations of irritation and disgust.*<sup>169</sup>

Useimmissa aikalaisteksteissä ei suhtautuminen varsinaiseen taksidermiaan ole kuitenkaan aivan yhtä jyrkkää. Merkittävin esiin nouseva teema taksidermiaan negatiivisesti suhtautuvissa kirjoituksissa on, ettei eläimiä pitäisi tappaa vain hivin vuoksi, saadakseen sisustusesineen tai muotiasusteen:

*A well-dressed young woman recently went to a taxidermist, carrying with her in a cage a bright canary bird. -- She wished the taxidermist to kill the bird and set it up, that she might wear it as an ornament. -- 'no civilized woman ever before bought a live bird and killed it, or had it killed, for such purpose.'*<sup>170</sup>

Huomattavaa kuitenkin on, että negatiivisesti taksidermiaan suhtautuneet aikalaistekstit ovat aineistossani selvässä vähemmistössä. Siinä missä neutraalisti suhtautuneita tekstejä löytyi aineistosta 69 kappaletta ja positiivisesti suhtautuneita 67 kappaletta, oli negatiivisesti suhtautuneita tekstejä ainoastaan 17 kappaletta. Toinen huomionarvoinen seikka on, että näistä negatiivisesti suhtautuneista teksteistä suurin osa ei niinkään tuomitse itse taksidermiaa kuin eläinten turhan tappamisen vain siksi, että niistä saa täytettynä koristeen hattuunsa tai takanreunukselle. Lisäksi tällaisen näkemyksen esittävistä kirjoituksista suurin osa keskittyy nimenomaan lintujen turhaan metsästyksen taksidermian nimissä. Eläinlajien hierarkkinen järjestys näkyy myös 1880-luvun kirjoituksissa. Samaan aikaan kun kauhisteltiin luonnonvaraisten eläinten tappamista turhaan, oli muotia valmistaa kissanpennuista erilaisia koristeita, kuten valokuvakehyksiä.<sup>171</sup>

*It is calculated that as many as nine millions of cats are brought into the world per annum. How could they be utilized? -- A Birmingham taxidermist -- stuffs their skins (the bodies are all cremated) and arranges them in*

---

<sup>169</sup> *The Evening Telegraph* (Dundee, Scotland), Friday, April 17, 1885; pg 4; Issue 2535.

<sup>170</sup> *The Northern Daily Mail and South Durham Herald* (Hartlepool, England), Saturday, July 06, 1895; pg. 6; Issue 5322.

<sup>171</sup> *Citizen* (Gloucester, England), Thursday, October 07, 1886; pg. 3; Issue 238.

*playful positions on photograph frames, and on other ornaments; and very pretty they are, when so arranged.*<sup>172</sup>

Kissanpennuista koristeita valmistavasta taksidermististä ja hänen teoksistaan löytyy aineistosta kaikkiaan kolme mainintaa, joista yksi on pidempi artikkeli (1886). Artikkelissa haastatellaan taksidermisti E.F. Spiceria näyttelyssä, jossa hänen teoksiaan on esillä. Kirjoituksen otsikko on *The Utilization of Waste Cats*, ja siinä pohditaan kuinka oivaltavaa on käyttää turhia kissanpentuja sisustusesineiden valmistamiseen, koska ylimääräisille kissoille on muuten vaikea löytää käyttötarkoitusta. Artikkelissa todetaan, että kissoja ei juuri hyväksytä turkiseläimiksi, ja humoristisesti huomautetaan, etteivät ne kelpaa edes koirankeksitehtaalte raaka-aineeksi. Sen sijaan kissanpennuista valmistetuille valokuvakehyksille ja muille vastaaville koristeille on löytynyt valtava kysyntä.<sup>173</sup> Samoihin aikoihin, kun luonnonvaraisten eläinten tappamista taksidermiatarkoituksiin tai muuten huvikseen alettiin pitää tuomittavana, nähtiin kuitenkin kissanpennuista valmistetut valokuvakehykset ainoastaan mielenkiintoisina ja huvittavina esineinä.

## 5.2 Muisto ja nostalgia

1800-luvulla kulutushyödykkeiden tarjonta lisääntyi räjähdysmäisesti, ja kuoleman muistoesineillä oli oma erityinen asemansa tässä maailmassa. Vainajan läheiset käyttivät menetyksensä merkinä surupukua, mutta sen lisäksi esimerkiksi vainajan hiuksista tai jopa hampaista tehtyä korua.<sup>174</sup> Toisin kuin teolliset kulutushyödykkeet, kuoleman reliikit on sidottu konkreettisesti tiettyyn aikaan ja paikkaan; niitä ei voi tuottaa uudestaan, niillä ei ole rahallista arvoa eivätkä ne ole etääntyneet inhimillisestä alkuperästään.<sup>175</sup> Samaa näkemystä voidaan soveltaa taksidermiaan, vaikka sen tapauksessa kyse onkin eläimellisestä eikä inhimillisestä alkuperästä. Kuolema vaati paljon uhreja, se kohdattiin kotona ja se oli myös vahvasti osa materiaalista kulttuuria surupukujen, korujen ynnä muiden artefaktien kautta. Eläinten kuolemaa ei osattu pitää makaaberina, koska kaikki joutuivat kohtaamaan jossain vaiheessa edesmenneen läheisen kotonaan.

Täytettyjä lemmikkejä voidaan pitää siinä mielessä kuoleman reliikkeinä, että ne olivat muistoja niistä itsestään elävinä samalla tavoin kuin ihmisvainajan hiuskiehkurat olivat muistoja kyseisestä vainajasta. Vainajia piti kohdella kunnioittavasti, koska niillä

---

<sup>172</sup> *Citizen* (Gloucester, England), Monday, November 15, 1886; pg 2; Issue 271.

<sup>173</sup> *The Pall Mall Gazette* (London, England), Saturday, November 13, 1886; issue 6759.

<sup>174</sup> Mitchell 2002, 167; Lutz 2015, 1, 29, 130–132.

<sup>175</sup> Lutz 2015, 57.

ajateltiin olevan sielu, mutta tämä päti vain ihmisiin ja rakkaisiin lemmikkeihin eli yksilöllisinä pidettyihin eläimiin. Luonnonvaraisilla eläimillä ja kurioositeeteilla, joiden ihmisyyys voitiin kyseenalaistaa, ei ollut väliä, vaan niiden ruumis oli vapaasti muokattavissa ilman pelkoa kuolemanjälkeisen elämän tahraamisesta. Ihmisten täyttämistä karsastettiin, mutta kuitenkin pidettiin tavallisena käytänteenä valmistaa koruja tai kellonnyörejä edesmenneen hiuksista tai hampaista. Tästä kulmasta katsoen ei ole kovin eriskummallista, että täytetyistä eläimistä tehtiin vaikkapa lampunpidikkeitä tai valokuvakehyksiä.

Täytetty lemmikki oli muisto siitä itsestään, oli kyseessä sitten kokonainen koira tai kissan tassusta tehty kirjeveitsi. Täytetyt lemmikit tai niistä valmistetut käyttöesineet jatkoivat kuoleman reliikkien tiellä. Myös Potterin täyttämiä eläimiä voidaan pitää muistoesineinä, mutta ne ovat siinä mielessä poikkeuksellisia, että ne eivät ole muistoja yksilöllisistä eläimistä itsestään siinä missä Dickensin omistama kirjeveitsi. Potterin eläimet olivat nimettömiä, useissa tapauksissa vielä nuoria, eikä niillä ollut omaa elämäntarinaa jota kertoa katsojille. Näiden antropomorfisten eläinten rooli olikin toimia pikemminkin nostalgisina muistoina idealisoidusta menneisyydestä ja luonnonrauhan suomasta vapaudesta, joka jäi teollistumisen mukanaan tuoman urbanisaation jalkoihin. Potterin vehreissä dioraamoissa viihtyvät rupikonnat, marsut ja kissat olivat nostalgisen menneisyyden kaipuun ruumiillistuma.



Kuva 15. *The Athletic Toads*. Yksityiskohta.

Teoksissa *The Athletic Toads* (kuva 15) ja *The Guinea Pigs' Cricket Match & Band* (kuva 16) näkyy viktoriaaninen keskiluokkainen ihanne kehittävästä vapaa-ajan toiminnasta. Eläimet eivät vetelehti, vaan harrastavat tervehenkistä liikuntaa ulkoilmassa. Näitä teoksia saattoi katsoa myös nostalgisessa mielessä: eläimet viettävät vapaa-aikaa luonnon rauhassa, kaukana hektisestä urbaanista elämästä. Niissä voidaan nähdä sama kaipuu rauhalliseen menneisyyteen ja maaseudun tarjoamaan vapauteen kuin luvussa 3.1 mainitun *A Friend in Need Is a Friend Indeed* -teoksen kohdalla. Näissä töissä antropomorfiset eläimet eivät ole muistoja yksilöllisestä itsestään, vaan ne toimivat ihannoidun menneisyyden kaipuun ruumiillistumina ja muistoina.



Kuva 16. *The Guinea Pigs' Cricket Match & Band*.

Nostalgisena voidaan pitää myös Potterin teosta *Rabbits' Village School* (kuva 17). Teoksessa kaninpoikaset viettävät koulupäivää opetellen lukemista, laskemista ja käsitöitä. Lavasteena toimii kyläkoulun yksi luokkahuone, jossa opiskellaan näitä kaikkia asioita yhtä aikaa. Mitchellin mukaan viktoriaanisella ajalla kouluissa oli aluksi vain yksi luokkahuone, jossa kaikkien ryhmien opetus tapahtui samaan aikaan, mutta jo 1870-luvulta lähtien luokkia alettiin jakaa tason mukaan eri huoneisiin. *Rabbits' Village School* on vuodelta 1888, jolloin oppilaiden jakautuminen luokkahuoneisiin oli jo yleistä. Voidaan siis sanoa, että teos ei valmistuessaan kuvastanut senhetkisiä käytänteitä, vaan pikemminkin sellaisia koulunkäyntitapoja, jotka olivat tuttuja Potterille itselleen sekä



niille teoksen katsojille, jotka olivat käyneet koulunsa paria vuosikymmentä aiemmin. Tässäkin teoksessa eläinruumiit toimivat siis nostalgisen menneisyyden muistoina.



Kuva 17. *Rabbits' Village School*. Yksityiskohta.

Palataan lopuksi Potterin ensimmäiseen taksidermiadioraamaan *The Death and Burial of Cock Robin* (kuva 18), johon tämän tutkielman otsikko viittaa. Vuonna 1861 valmistunut teos kuvaa suosittua lastenlorua *Who Killed Cock Robin?* ja se sisältää 98 brittiläistä lintua. Kyseinen lastenloru lukee dioraaman alareunassa. Kohtaus sijoittuu hautausmaalle, ja teoksen etualalla on avoimen haudan lisäksi useita pieniä hautakiviä. Dioraaman taustaseinälle on maalattu kirkko, jonne punarinnan ruumissaatto näyttää olevan matkalla, muiden punarintojen kantaessa arkkua. Poliquinin mukaan kirkko on itse asiassa Potterille tuttu Bramberin kirkko, ja näin ollen dioraamassa kuvattu hautausmaa on sama, johon Potter itse lopulta haudattiin.<sup>176</sup> Useiden teoksessa mukana olevien lintujen kaulan ympärillä on musta surunauha. Teos saattoi tästä syystä tuoda katsojien viktoriaanisen aikakauden työväenluokkaiset hautajaiset: niissä Mitchellin mukaan oli tapana, että omaiset kantoivat arkkua ja surijoilla oli joko musta surupuku tai surunauha.<sup>177</sup> Kirkkoherran virkaa runon mukaisesti<sup>178</sup> toimittavalla mustavariksella on

<sup>176</sup> Poliquin 2013, 182–183.

<sup>177</sup> Mitchell 2002, 164–167.

<sup>178</sup> *Who'll be the parson? I, said the Rook, with my little book, I will be the parson.* Morris 2013, 57.

kaulassaan valkoiset liperit toimensa merkinä. Taustaseinälle on maalattu myös kaukaisuuteen ulottuva pelto sekä lisätty peili tilan illuusion luomiseksi.<sup>179</sup>



Kuva 18. *The Death and Burial of Cock Robin*. Yksityiskohta.

*The Death and Burial of Cock Robin* -teoksen eläimet edustavat myös muistoa ja nostalgiaa, koska teos pohjautuu suoraan lastenloruun. Kaikista Potterin teoksista juuri tässä on eläimen kuolema eniten läsnä. Muissa töissä eläimet enimmäkseen viettävät huoletonta aikaa, mutta tässä työssä kuolema ja menetys ovat konkreettisia teemoja ruumissaaton muodossa. Varsinaisesti teos käsittelee punarinnan kuolemaa ja hautajaisiin osallistuvia lintuja ja muita eläimiä, mutta koska työ pohjautuu lastenrunoon, se voidaan tulkita myös metaforana lapsuuden viattomuuden menettämisestä. Useat Potterin teokset houkuttelevat katsojia kaipaamaan idealisoitua menneisyyteen ja luontoon: *The Death and Burial of Cock Robin* voi myös tulkita kertovan kaipuusta viattomampaan aikaan, lapsuuteen. Paradoksaalista on, että viattomat eläimet oli voitava tappaa, jotta Potter saattoi käyttää niitä töissään viattomuuden symboleina. On kuitenkin muistettava, ettei 1800-luvulla eläinten tappamista tai käyttämistä taksidermiaan oikeastaan arvosteltu ennen vuosisadan loppua; tällöinkin oli nähtävissä selkeä ero siinä, minkä eläinlajien käyttämistä taksidermiaan paheksuttiin ja minkä ei. On mahdollista, ettei Potter olisi voinut tehdä tätä teosta enää 1880-luvulla, kun aikalaispuheissa alkoi ilmetä jyrkkää

<sup>179</sup> Morris 2013, 51; Amato 2015, 217.

kritiikkiä lintujen ja muiden luonnonvaraisten eläinten turhaa tappamista kohtaan. Tämä seikka huomioon ottaen onkin ymmärrettävää, että Potterin viimeiset 1800-luvulla valmistuneet teokset käyttivät materiaalinaan kissanpentuja, joiden käyttäminen valokuvakehysten ja muiden koristeiden materiaalina oli vielä täysin hyväksyttävää.



## 6 Kritiikkiä ja kaipuuta

Olen tässä tutkimuksessa selvittänyt, millaisia merkityksiä antropomorfiseen ja muuhun taksidermiaan latautui vuosien 1800-luvun jälkipuoliskon Britanniassa. Olen tarkastellut täytettyjä eläimiä osana viktoriaanista yhteiskuntaa, luokkajärjestelmää ja sukupuolta sekä kuolemakulttuuria. Sanomalehtiaineiston kvantitatiivisen tarkastelun perusteella taksidermiaan ja sen valmistajiin suhtauduttiin enimmäkseen positiivisesti ja neutraalisti. Taksidermiaa käsittelevät lehtiartikkelit olivat enimmäkseen sävyltään asiallisia tai ihailevia, ja taksidermiaan negatiivisesti suhtautuvat tuomitsevat ja kauhistelevat tekstit olivat selvässä vähemmistössä. Eläinten täyttämistä ja turhaa tappamista alettiin sanomalehdissä kritisoida vasta vuosisadan lopulle tultaessa. Silti taksidermiaa arvostelevien kirjoitusten määrä jäi vähäiseksi. Taksidermiaan kriittisesti suhtautuva kansanosa ei myöskään pitänyt kaikkien eläinten elämää yhtä suuressa arvossa.

Viktoriaanisen aikakauden Britanniassa eläviin, täytettyihin ja symbolisiin eläimiin latautui monenlaisia merkityksiä. Niiden avulla tuotiin ilmi käsityksiä yhteiskuntaluokista ja sukupuolesta sekä ihmisen ja eläimen eroista. Taksidermia ja taksidermistit olivat osa aikakauden populaarikulttuuria. Eläimet muovautuivat taiteeksi, viihteeksi ja jopa käyttöesineiksi, ja kaikissa näissä rooleissa tulivat osaksi materiaalista kulutuskulttuuria myös kuolemansa jälkeen. Sekä täytetyissä lemmikeissä että Potterin nimettömissä eläimissä ruumiillistui aikakauden kaipuu nostalgisoituun ja idealisoituun menneisyyteen: ne toimivat konkreettisina muistoesineinä joko itsestään tai kokonaisesta aikakaudesta.

Eläinten ruumiiden kohtelu 1800-luvun jälkipuoliskolla paljastaa voimakkaan kontrastin käsityksissä ihmisistä ja eläimistä. Siinä missä viktoriaanisen aikakauden ihmiset tekivät kaikkensa, jotta (useimmat) ihmisruumiit saivat levätä koskemattomina, he kajoivat suoraan eläinruumiisiin valmistaakseen taksidermiaa. Taksidermia luo erityisen yhteyden eläimen ja esineen välille. Vaikka prosessissa eläimestä tulee artefakti, se on kuitenkin edelleen ruumiillisesti tunnistettavissa omaksi itsekseen – erona vaikkapa nahasta valmistettuihin vaatteisiin, jotka eivät useimmiten ole visuaalisesti suoraan yhdistettävissä materiaalina käytettyyn eläinyksilöön.

Vaikka puhuisimme viktoriaanisen ajan konventioista ja käsityksistä, on pidettävä mielessä, ettei tuo 64 vuotta pitkä aikakausi ollut mikään monoliitti. Ajattelutavat ja käytänteet muuttuivat vuosikymmenten aikana, ja vuosisadan lopun viktoriaanit

saattoivat kapinoida voimakkaastikin aiempien vuosikymmenten arvomaailmaa ja tapoja vastaan. Samalla tavoin 1850-luvun viktoriaanit kapinoivat vuosisadan alkupuoliskon arvoja ja sääntöjä vastaan. Maailma muuttui voimakkaasti vuosien 1851–1901 välisenä aikana tieteen ja teknologian saavutusten myötä, ja tämä on otettava huomioon, kun pohditaan, miten tuon aikakauden ihmiset Britanniassa elinympäristöönsä ja sen ilmiöihin suhtautuivat.

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut aikalaiskirjoituksia sisällönanalyysin keinoin. Pidän tätä onnistuneena metodologisena valintana. Sain aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiini sekä kvantitatiivisella että kvalitatiivisella lähestymistavalla. Kvantitatiivisen tarkastelun tulokset eivät olleet yllättäviä, sillä jo tutkimuskirjallisuuden perusteella saatoinkin olettaa taksidermian olleen laajalti hyväksyttyä viktoriaanisella aikakaudella. Kvalitatiivinen tarkastelu tuotti ilokseni enemmän vastauksia kuin osasin odottaa, ja etenkin taksidermiaa käsittelevien tekstilajien moninaisuus yllätti. En odottanut esimerkiksi vitseistä ja fiktiokirjallisuudesta löytyvän mainintoja eläinten täyttämisestä. Dickensin romaani sekä Wellsin aiheelle omistama kokonainen novelli olivat erityisen kiinnostavia löytöjä. Olin alun perin aikonut käyttää Potterin teoksia primaariaineistona ja täydentää löytöjäni aikalaisteksteillä, mutta lopulta aineistot nousivat yhtä tärkeiksi jälkimmäisen osoittauduttua odotettua hedelmällisemmäksi.

Antropomorfinen taksidermia on kiinnostavasti kokenut eräänlaisen renessanssin tällä vuosikymmenellä, tarkemmin vuosien 2013–2014 paikkeilla. Kursseja, joilla ihmiset saavat itse valmistaa ihmismäisen täytetyn hiiren tai jäniksen, on järjestetty niin New Yorkissa, Lontoossa, Berliinissä kuin Helsingissäkin, ja kyseisistä kursseista on kirjoitettu laajalti mediassa.<sup>180</sup> Myös Pat Morrisin kirjoittamat Walter Potterin museota käsittelevät teokset ovat nostattaneet uutta kiinnostusta Potterin töitä kohtaan. Uutta antropomorfista taksidermiaa olen nähnyt myytävänä Lontoon Camden Townissa kesällä 2015. Tallinnassa sijaitsevassa Farm-ravintolassa taas täytetyt metsän eläimet juhlivat ruokapöydän äärellä istuen.<sup>181</sup> Antropomorfisen taksidermian uutta aaltoa edustaa myös brittiläinen *#taximag*-lehti.<sup>182</sup>

---

<sup>180</sup> Ks. esim. Is this the most bizarre art project ever? Taxidermy class teaches students how to stuff dead mice and pose them up 'as if they were humans', *Daily Mail* 28.2.2012. Hiiriä ja ihmisiä, *Image* huhtikuu 2013. Nyt täytetään lemmikkejä! Taksidermia on kuuma muoti-ilmiö, *Me Naiset* 3.10.2013. Anthropomorphic Mouse Taxidermy Class, *Time Out* 23.12.2013.

<sup>181</sup> Restoran Farm. <http://restaurant.farm/>. (Haettu 22.11.2017.) Kiitän vinkistä Anu Korhosta.

<sup>182</sup> *#taximag*. <https://issuu.com/taximag>. (Haettu 11.10.2017.)

*The Kittens' Wedding*, joka huutokaupattiin muun Potterin kokoelman mukana vuonna 2003, oli esillä New Yorkissa Morbid Anatomy Museumin näyttelyssä loppuvuodesta 2016. Teoksesta huutokaupassa maksettu yllättävän korkea hinta<sup>183</sup> kertoo mahdollisesti jotain sammumattomasta kiinnostuksesta sekä viktoriaanista aikakautta että tuon ajan taksidermiaa kohtaan. Morbid Anatomy Museumin näyttelyä, jossa teos oli esillä, pidennettiin yleisön pyynnöstä.<sup>184</sup> Tätä kirjoitettaessa toinen Potterin teos, *The Kittens' Tea and Croquet Party*, on parhaillaan myynnissä verkkohuutokaupassa. Teoksen lähtöhinta oli 4000 dollaria, ja viimeisin tarjous on 140 000 dollaria.<sup>185</sup> Voidaan siis sanoa, että sekä kiinnostus antropomorfista taksidermiaa kohtaan että sen arvo ovat tällä hetkellä melko korkealla.

Kursseilla eläimiä täyttävien harrastelijoiden lisäksi myös nykytaiteilijat ovat hyödyntäneet antropomorfista taksidermiaa. Monet näistä töistä erottaa kuitenkin Potterin teoksista se, että niissä eläimet eivät viihdy omissa pienoismaailmoissaan ja tuo täten hyvää mieltä katsojille. Modernissa antropomorfisessa taksidermiassa ennemminkin kiinnitetään katsojan huomio siihen, kuinka kyseessä todellakin on eläinruumis ja eläimen on täytynyt kuolla, jotta teos on voitu valmistaa. Esimerkiksi brittiläisen David Shrigleyn teoksissa *I'm Dead (Kitten)* (2007) ja *I'm Dead (Puppy)* (2009) kissanpentu ja koira seisovat kahdella jalalla pitäen ylhäällä kylttiä, jossa lukee *I'm Dead*. Italialaisen Maurizio Cattelanin teoksessa *Bidibidobidiboo* (1997) orava on suorittanut pöydän ääressä itsemurhan ampumalla itseään päähän. Toisin kuin Potterin teoksissa, näissä töissä katsojaa ei haluta huvittaa suloisilla dioraamoilla vaan saada näkemään eläimen kuolema. Koska antropomorfinen taksidermia on tällä vuosikymmenellä kokenut uuden tulemisen länsimaissa, voisi olla kiinnostavaa tutkia, millaisia merkityksiä nykypäivän täytettyihin inhimillisiin eläimiin ladataan ja millainen katse noihin teoksiin suunnataan.

---

<sup>183</sup> Hinnan oletettiin olevan huutokaupassa 4000–6000 puntaa, mutta lopullinen kauppasumma oli 21 150 puntaa. Amato 2015, 218.

<sup>184</sup> Amato 2015, 182. Morbid Anatomy Museum 2016.

<http://morbidanatomymuseum.org/exhibitions/walter-potters-kitten-wedding-and-friends/> (Haettu 18.3.2017.)

<sup>185</sup> Live Auctioneers. [https://www.liveauctioneers.com/item/43350036\\_walter-potter-1835-1918-kittens-tea-and-croquet-party](https://www.liveauctioneers.com/item/43350036_walter-potter-1835-1918-kittens-tea-and-croquet-party). (Haettu 30.11.2017.)

Walter Potter on tällä hetkellä tunnetumpi kuin elinaikanaan, ja hänen eriskummallisia eläimiään kohtaan osoitetaan jälleen kiinnostusta. Antropomorfinen taksidermia on kokenut uuden tulemisen ja sitä arvostetaan jälleen. Tämän voidaan sanoa osaltaan ilmentävän muutenkin vuosituhannen alussa herännyttä kiinnostusta viktoriaaniseen aikaan, jopa nostalgiaa. Potterin töitä määritti ja määrittää yhä tuttuus: kun teoksia katsovat ihmiset tunnistavat niissä olevat eläimet ja näiden esittämät tilanteet, näennäisen absurdit työt alkavatkin tuntua tutuilta ja nostalgisilta. Viktoriaanisella aikakaudella Potterin dioraamat ihannoivat nostalgista mennyttä aikaa. Nyt samoja teoksia ihaillaan oman aikansa, viktoriaanisen aikakauden edustajina. Molemmissa tapauksissa kyse on kuitenkin laajentuvan, hektisen ja modernin maailman synnyttämästä kaipuusta johonkin näennäisesti yksinkertaisempaan ja rauhallisempaan, idealisoituun menneisyyteen.

## KUVALUETTELO

Kuva 1. Penny Illustrated Paper 1870.

Kuva 2. Morbid Anatomy 2016.

<http://morbidanatomy.blogspot.fi/2016/08/seeking-walter-potters-kitten-tea-and.html>.

(Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 3. The Morning Post 1873.

Kuva 4. Interdisciplinary Studies in the Long Nineteenth Century 2017.

<https://19.bbk.ac.uk/articles/10.16995/ntn.779/>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 5. Walter Potter's Curious Victorian Taxidermy 2017.

<https://fi.pinterest.com/pin/218917231862969678/>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 6. Walter Potter's Curious Victorian Taxidermy 2017.

<https://fi.pinterest.com/pin/218917231862969653>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 7. Amazon 2017.

<https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/81PtFrgleZL.jpg>.

(Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 8. British Pathé 1965. <https://www.youtube.com/watch?v=WmWwe4a7EWk>.

(Katsottu 29.11.2017.)

Kuva 9. Punch 1851.

Kuva 10. Antiques Trade Gazette 2016.

<https://www.antiquetrade gazette.com/news/2016/an-expensive-kittens-wedding-at-100-000/>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 11. Morbid Anatomy 2016.

<http://morbidanatomy.blogspot.fi/2016/08/seeking-walter-potters-kitten-tea-and.html>.

(Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 12. The Telegraph 2010.

<http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/howaboutthat/8059876/Walter-Potters-Museum-of-Curiosities-bizarre-Victorian-collection-of-stuffed-animals-goes-on-show-again.html>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 13. Preserved 2017.

<http://www.preservedproject.co.uk/charles-dickenss-cat-paw-letter-opener-the-end-of-history-beer/>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 14. The Graphic 1879.

Kuva 15. Daily Mail 2010.

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1319869/Bizarre-world-Victorian-taxidermist-special-exhibition.html>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 16. Dr. Wormhole.

<https://drwormhole.wordpress.com/2014/03/16/walter-potter/>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 17. The Telegraph 2010.

<http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/howaboutthat/8059876/Walter-Potters-Museum-of-Curiosities-bizarre-Victorian-collection-of-stuffed-animals-goes-on-show-again.html?image=6>. (Katsottu 17.11.2017.)

Kuva 18. The Telegraph 2010.

<http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/howaboutthat/8059876/Walter-Potters-Museum-of-Curiosities-bizarre-Victorian-collection-of-stuffed-animals-goes-on-show-again.html?image=3>. (Katsottu 17.11.2017.)

## LÄHDELUETTELO

### Aineisto

#### Filmit

*Crazy Taxidermy Museum: Stuffed Animals in Costumes* 1965.  
British Pathé. 2 min.

*Walter Potter: The Man Who Married Kittens* 2015.  
O: Ronni Thomas. Sk: Ronni Thomas. 20 min.

#### Sanomalehdet

Aberdeen Weekly Journal (Aberdeen, Scotland)

Thursday, September 25, 1879; Issue 7677.

Thursday, July 1, 1880; Issue 7917.

Aris's Birmingham Gazette (Birmingham, England)

Saturday, January 27, 1866; pg. 7; Issue 6479.

Berrow's Worcester Journal (Worcester, England)

Saturday, January 15, 1859; pg 8; Issue 8148.

Saturday, January 09, 1886; pg. 6; Issue 10030.

Birmingham Daily Post (Birmingham, England)

Monday, October 31, 1859; Issue 491.

Monday, April 23, 1866; Issue 2420.

Friday, October 10, 1873; Issue 4755.

Tuesday, April 20, 1875; Issue 5232.

Tuesday, April 24, 1877; Issue 5862.

Thursday, September 23, 1886; Issue 8810.

Friday, November 21, 1890; Issue 10113.

Cheshire Observer (Chester, England),

Saturday, May 17, 1873; pg. 6; Issue 1084.

Saturday, November 01, 1879; pg. 6; Issue 1421.

Cheshire Observer and Chester, Birkenhead, Crewe and North Wales Times (Chester, England)

Saturday, October 12, 1867; pg. [1]; Issue 641.

Citizen (Gloucester, England)

Thursday, October 07, 1886; pg. 3; Issue 238.

Monday, November 15, 1886; pg. 2; Issue 271.

Saturday, May 10, 1890; pg. 1; Issue 111.

Daily News (London, England)

Thursday, April 3, 1862; Issue 4960.

Wednesday, January 2, 1878; Issue 9891.

Derby Daily Telegraph (Derby, England)

Thursday, December 29, 1881; pg. 4; Issue 706.

Saturday, January 07, 1882; pg. 4; Issue 714.

Friday, April 28, 1893; pg. 2; Issue 4237.

Wednesday, July 01, 1896; pg. 1; Issue 5207.

Devizes and Wiltshire Gazette (Devizes, England)

Thursday, January 11, 1866; pg. 1; Issue 2604.

Evening Telegraph and Star and Sheffield Daily Times (Sheffield, England)

Monday, December 17, 1888; pg. 4; Issue 478.

Friday, March 08, 1889; pg. 1; Issue 545.

Thursday, March 14, 1889; pg. 2; Issue 549.

Thursday, December 18, 1890; pg. 2; Issue 1098.

Freeman's Journal and Daily Commercial Advertiser (Dublin, Ireland)

Tuesday, May 6, 1884.

Glasgow Herald (Glasgow, Scotland)

Monday, April 5, 1897; Issue 81.

Friday, November 18, 1898.

Monday, March 27, 1899; Issue 73.

Thursday, May 4, 1899; Issue 106.



Grantham journal (Grantham, England)

Saturday, July 22, 1871; pg. 2.

Saturday, August 20, 1887; pg. 6.

Hampshire Advertiser & Salisbury Guardian (Southampton, England)

Saturday, October 09, 1852; pg. [1]; Issue 1520.

Hampshire Telegraph and Sussex Chronicle etc (Portsmouth, England)

Saturday, June 26, 1880; Issue 4998.

Saturday, August 21, 1886; Issue 5487.

Saturday, December 12, 1891; Issue 5753.

Saturday, December 10, 1892; Issue 5807.

Saturday, March 6, 1897; Issue 6025.

Hull Daily Mail (Hull, England)

Tuesday, November 15, 1892; pg. 4; Issue 2242.

Jackson's Oxford Journal (Oxford, England)

Saturday, August 12, 1871; Issue 6176.

Leamington Spa Courier and Warwickshire Standard (Leamington, England)

Saturday, December 26, 1885; pg. 6; Issue 52.

Saturday, December 26, 1886; pg. 7; Issue 52.

Leicester Chronicle and the Leicestershire Mercury (Leicester, England)

Saturday, January 06, 1900; Issue 4650.

Liverpool Mercury etc (Liverpool, England)

Monday, March 6, 1882; Issue 10656.

Lloyd's Weekly Newspaper (London, England)

Sunday, January 20, 1895; Issue 2722.

Manchester Courier and Lancashire General Advertiser (Manchester, England)

Saturday, June 11, 1853; pg. 9; Issue 1673.

Manchester Times (Manchester, England)

Saturday, June 26, 1869.

Saturday, July 11, 1885.

Friday, July 6, 1894.

North & South Shields Gazette and Daily Telegraph (South Shields, England)

Thursday, November 05, 1863; pg. 3; Issue 768.

North Wales Chronicle (Bangor, Wales)

Saturday, June 28, 1884; Issue 2954.

Northampton Mercury (Northampton, England)

Saturday, January 21, 1888; pg. 12; Issue 8722.

Friday, November 02, 1894; pg. 1; Issue 9076.

Penny Illustrated Paper (London, England)

Saturday, December 10, 1870; pg. 381; Issue 480.

Sheffield Evening Telegraph (Sheffield, England)

Wednesday, October 05, 1887; pg. 2; Issue 104.

Sunderland Daily Echo and Shipping Gazette (Sunderland, England)

Friday, February 27, 1880; pg. 1; Issue 2008.

Thursday, November 10, 1892; pg. 2; Issue 5928.

The Aberdeen Journal (Aberdeen, Scotland)

Wednesday, November 11, 1863; Issue 6044.

The Bath Chronicle (Bath, England)

Thursday, February 05, 1891; pg. 5; Issue 6890.

The Blackburn Standard and Weekly Express (Blackburn, England)

Saturday, November 24, 1888; Issue 2754.

The Bristol Mercury and Daily Post (Bristol, England)

Wednesday, January 29, 1879; Issue 9580.

Saturday, September 19, 1896; Issue 15089.

The Bucks herald, etc (Aylesbury, England)

Saturday, October 25, 1856; pg. 3; Issue 1292.

The Bury and Norwich Post, and Suffolk Standard (Bury Saint Edmunds, England)

Tuesday, December 01, 1874; pg. 2; Issue 4823.

The Bury and Norwich Post, and Suffolk Standard (Bury Saint Edmunds, England)

Tuesday, May 23, 1899; pg. 3; Issue 6260.

The Carlisle Journal (Carlisle, England)

Tuesday, October 30, 1866; pg. 2.

The Cornishman (Penzance, England)

Thursday, July 11, 1895; pg. 1; Issue 888.

Thursday, January 19, 1899; pg. 3; Issue 1072.

The Daily Gazette (Exeter, England)

Tuesday, April 17, 1894; pg. 8; Issue 14803.

The Derby Mercury (Derby, England)

Wednesday, September 4, 1878; Issue 8540.

The Dover Express (Dover, England)

Friday, December 04, 1874; pg. 3; Issue 853.

The Essex Standard, West Suffolk Gazette, and Eastern Counties' Advertiser  
(Colchester, England)

Saturday, December 21, 1889; pg. 2; Issue 3080.

The Evening News (Portsmouth, England)

Thursday, August 12, 1886; pg. 1; Issue 2873.

Saturday, February 08, 1890; pg. 2; Issue 3953.

The Evening Telegraph (Dundee, Scotland)

Wednesday, May 16, 1877; pg. 4; Issue 56.

Monday, September 22, 1879; pg. 4; Issue 792.

Tuesday, February 10, 1885; pg. 4; Issue 2478.

Friday, April 17, 1885; pg. 4; Issue 2535.  
Wednesday, May 20, 1885; pg. 4; Issue 2563.  
Thursday, July 30, 1885; pg. 5; Issue 2624.  
Monday, October 05, 1885; pg. 4; Issue 2681.

The Fife Herald, Kinross, Strathearn and Clackmannan Advertiser (Cupar, Scotland)

Thursday, November 28, 1861; pg. 4; Issue 2125.  
Thursday, June 17, 1869; pg. 4; Issue 2535.

The Girl's Own Paper

1893; pg. 42.

The Graphic (London, England)

Saturday, April 30, 1870; Issue 22.  
Saturday, April 5, 1873; Issue 175.  
Saturday, November 8, 1873; Issue 206.  
Saturday, January 11, 1879; Issue 476.  
Saturday, October 11, 1879; Issue 515.  
Saturday, February 28, 1880; Issue 535.  
Saturday, March 31, 1883; Issue 696.  
Saturday, May 29, 1886; Issue 861.  
Saturday, December 25, 1886; Issue 891.  
Saturday, November 17, 1888; Issue 990.

The Hampshire Advertiser (Southampton, England)

Saturday, March 02, 1867; pg. 2; Issue 2270.  
Wednesday, December 18, 1872; pg. 3; Issue 2766.  
Saturday, April 05, 1890; pg. 7; Issue 4572.

The Huddersfield Chronicle and West Yorkshire Advertiser (West Yorkshire, England)

Saturday, April 01, 1871; pg. 3; Issue 1139.

The Ipswich Journal (Ipswich, England)

Saturday, May 25, 1867; Issue 6682.  
Saturday, August 15, 1885; Issue 8270.  
Thursday, November 19, 1885; Issue 8311.

The Isle of Man Times and General Advertiser (Douglas, England)

Saturday, November 06, 1897; pg. 5; Issue 2375.

The Islington Gazette (London, England)

Friday, October 12, 1866; pg. 2; Issue 598.

The Lancaster Gazette and General Advertiser for Lancashire, Westmorland, and  
Yorkshire (Lancaster, England)

Saturday, December 20, 1879; Issue 4991.

Wednesday, February 09, 1881; Issue 5109.

The Leeds Intelligencer and Yorkshire General Advertiser (Leeds, England)

Saturday, January 22, 1853; pg. 7; Issue 5158.

The Leeds Mercury (Leeds, England)

Saturday, January 27, 1872; Issue 10545.

Saturday, February 9, 1895; Issue 17737.

The Morning Chronicle (London, England)

Tuesday, August 12, 1851; Issue 26415.

Wednesday, October 15, 1851; Issue 26471.

The Morning Post (London, England)

Friday, June 21, 1867; pg. 6; Issue 29182.

Saturday, May 03, 1873; pg. 5; Issue 31463.

Thursday, October 28, 1886; pg. 2; Issue 35680.

Friday, June 07, 1895; pg. 7; Issue 38375.

The Newcastle Courant etc (Newcastle-upon-Tyne, England)

Friday, October 30, 1868; Issue 10114.

The Northern Daily Mail and South Durham Herald (Hartlepool, England)

Saturday, July 06, 1895; pg. 6; Issue 5322.

The Nottingham Evening Post (Nottingham, England)

Saturday, November 20, 1886; pg. 4; Issue 2604.

Tuesday, February 02, 1892; pg. 4; Issue 4205.

The Pall Mall Gazette (London, England)

Wednesday, May 15, 1872; Issue 2262.

Friday, October 3, 1884; Issue 6105.

Saturday, April 3, 1886; Issue 6568.

Wednesday, June 16, 1886.

Saturday, November 13, 1886; Issue 6759.

Saturday, March 3, 1894; Issue 9031.

Thursday, May 11, 1899; Issue 10646.

The Penny Illustrated Paper (London, England)

Saturday, March 01, 1862; pg. 135; Issue 21.

The Preston Guardian etc (Preston, England)

Saturday, September 9, 1876; Issue 3317.

The Royal Leamington Spa Courier, and Warwickshire Standard (Leamington, England)

Saturday, November 13, 1875; pg. 4; Issue 46.

Saturday, December 25, 1875; pg. 4; Issue 53.

The Sheffield Daily Telegraph (Sheffield, England)

Saturday, November 09, 1895; pg. 9; Issue 12585.

The Standard (London, England)

Friday, October 27, 1865; pg. [1]; Issue 12861.

Monday, October 10, 1887; pg. 5; Issue 19733.

The Star (Saint Peter Port, England)

Thursday, March 24, 1887; Issue 129.

Saturday, February 10, 1894; pg. 1; Issue 18.

The Tamworth herald, etc (Tamworth, England)

Saturday, January 13, 1872; pg. 2; Issue 180.

The Western Flying Post; or, Sherbone and Yeovil Mercury (Sherbone, England)

Tuesday, March 22, 1859; pg. 5; Issue 6339.

The Western Times (Exeter, England)

Friday, December 27, 1867; pg. 8; Issue 2619.

Tuesday, May 23, 1871; pg. 5, Issue 3982.

The Wrexham Advertiser, and North Wales News (Wrexham, Wales)

Saturday, April 22, 1893; pg. 7.

Trewman's Exeter Flying Post or Plymouth and Cornish Advertiser (Exeter, England)

Wednesday, February 27, 1878; Issue 5898.

Western Gazette (Yeovil, England)

Friday, November 16, 1883; pg. 3; Issue 7684.

Western Mail (Cardiff, Wales)

Thursday, July 7, 1870; Issue 370.

Saturday, September 10, 1898.

Thursday, September 14, 1899; Issue 9457.

Woolmer's Exeter and Plymouth Gazette, etc (Exeter, England)

Saturday, December 27, 1856; pg. 3; Issue 3390.

Worcestershire Chronicle (Worcester, England)

Wednesday, June 06, 1855; pg. 2; Issue 911.

### **Muu aikalaiskirjallisuus**

Beeton, Samuel Orchart 1862. *The Book of Home Pets: Showing How to Rear and Manage in Sickness and in Health, Birds, Poultry, Pigeons, Rabbits, Guinea-Pigs, Dogs, Cats, Squirrels, Fancy Mice, Tortoises, Bees, Silkworms, Ponies, Donkeys, Goats, Inhabitants of the Aquarium, Etc. Etc. With a Chapter on Ferns.* S.O. Beeton, London.

Dickens, Charles 1864–1865. *Our Mutual Friend.* Chapman & Hall, London.

Flower, William Henry 1898. *Essays on museums and other subjects connected with natural history.* Macmillan, Lontoo.

## Tutkimuskirjallisuus

Aaltola, Elisa 2013. Johdanto: Ihminen, eläin vai molemmat? Aaltola, Elisa 2013 (toim.) *Johdatus eläinfilosofiaan*: 9–27. Gaudeamus, Tallinna.

Aaltola, Elisa 2013: Poliittinen eläinfilosofia: Ekofeminismi. Aaltola, Elisa 2013 (toim.) *Johdatus eläinfilosofiaan*: 179–181. Gaudeamus, Tallinna.

Aaltola, Elisa 2013. Lopuksi: Kohti eläintä. Aaltola, Elisa (toim.) *Johdatus eläinfilosofiaan*: 279–289. Gaudeamus, Tallinna.

Amato, Sarah 2015. *Beastly Possessions: Animals in Victorian Consumer Culture*. University of Toronto Press, Toronto.

BizarreVictoria 2015. *The Hierarchy of Servants*.

<https://bizarrevictoria.wordpress.com/2015/09/16/the-hierarchy-of-servants/>.

(Katsottu 20.1.2018.)

Brantz, Dorothee 2007. The Domestication of Empire: Human-Animal Relations at the Intersection of Civilization, Evolution, and Acclimatization in the Nineteenth Century. Kete, Kathleen (toim.) *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*: 73–112. Berg, Oxford.

Briggs, Asa 1988. *Victorian Things*. B.T. Batsford Ltd, London.

Cartwright, Lisa & Sturken, Marita 2001. *Practices of Looking. An Introduction to Visual Culture*. Oxford University Press, Oxford.

Critchley, Simon 2002. *On Humour*. Routledge, London.

Desmond, Jane 2002. Displaying Death, Animating Life: Changing Fictions of “Liveness” from Taxidermy to Animatronics. Rothfels, Nigel (toim.) *Representing Animals*: 159–179. Indiana University Press, Bloomington.

Driessen, Henk 1997. Humour, Laughter and the Field: Reflections from Anthropology. Bremmer, Jan & Roodenburg, Herman (toim.) *A Cultural History of Humour*: 222–241. Polity Press, Cornwall.

Eastoe, Jane 2012. *The Art of Taxidermy*. Pavillion Books, Lontoo.



- Grassby, Richard 2005. Material Culture and Cultural History. *The Journal of Interdisciplinary History*, 35 (4): 591–603.
- Hamberg, Thomas 2014. *Kummallisuuksia ja kuriositeetteja: Luonnonhistoria osana sisustusta*. Esitelmä Myyrmäen kirjastossa 9.10.2014.
- Horn, Pamela 2014. *Amusing the Victorians: Leisure, Pleasure and Play in Victorian Britain*. Amberley Publishing, Gloucestershire.
- Horowitz, Alexandra 2007. Anthropomorphism. Bekoff, Marc (toim.) *Encyclopedia of Human-Animal Relationships*: 60–66. Greenwood Publishing Group, Westport, CT.
- Hutterer, Rainer & Kamcke, Claudia 2015. History of Dioramas. Scheersoi, Annette & Tunncliffe, Sue Dale (toim.) *Natural History Dioramas: History, Construction and Educational Role*: 7–22. Springer, New York.
- Järvinen, Antero 2000. *Ihmiset ja eläimet: Humanistin eläinkirja*. WSOY, Helsinki.
- Kainulainen, Pauliina & Sepänmaa, Yrjö (toim.) 2009. *Ihmisten eläinkirja: Muuttuva eläinkulttuuri*. Gaudeamus, Tallinna.
- Kean, Hilda 2007. The Moment of Greyfriars Bobby: The Changing Cultural Position of Animals, 1800-1920. Kete, Kathleen (toim.) *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*: 25–46. Berg, Oxford.
- Kete, Kathleen 2007. Introduction: Animals and Human Empire. Kete, Kathleen (toim.) *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*: 1–24. Berg, Oxford.
- Lutz, Deborah 2015. *Relics of Death in Victorian Literature and Culture*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Mangum, Teresa 2007. Narrative Dominion or the Animals Write Back? Animal Genres in Literature and the Arts. Kete, Kathleen (toim.) *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*: 153–173. Berg, Oxford.
- Mitchell, Sally 2009. *Daily Life in Victorian England*. Greenwood Press, Westport.
- Morgan, Polly & Morris, Pat 23.9.2014. Haastattelijana Evan Davis. Today programme, BBC Radio 1. <http://www.bbc.com/news/entertainment-art-24201830>. (Katsottu 26.2.2015.)

- Morris, Pat 2013. *Walter Potter's Curious World of Taxidermy*. Constable, London.
- Murray, Narisara 2007. From Birds of Paradise to *Drosophila*: The Changing Roles of Scientific Specimens to 1920. Kete, Kathleen (toim.) *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*: 113–134. Berg, Oxford.
- Poliquin, Rachel 2012. *The Breathless Zoo: Taxidermy and the Cultures of Longing*. The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania.
- Ritvo, Harriet 1987. *The Animal Estate: The English and Other Creatures in the Victorian Age*. Harvard University Press, Cambridge.
- Rothfelds, Nigel 2007. How the Caged Bird Sings: Animals and Entertainment. Kete, Kathleen (toim.) *A Cultural History of Animals in the Age of Empire*: 95–112. Berg, Oxford.
- Salmi, Hannu 2002. *Vuosisadan lapset: 1800-luvun kulttuurihistoriaa*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja, Turku.
- Schuurman, Nora 2013. Eläin – tavoittamaton tutkimuskohde? *Elore*, 20 (1): 13–16.
- Singer, Peter 2007. *Oikeutta eläimille: Eläinten vapautuksen filosofiaa*. Eläinsuojeluliitto Animalia.
- Syrjämaa, Taina 2007. *Edistyksen luvattu maailma: Edistysusko maailmannäyttelyissä 1851–1915*. SKS, Vammala.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Jyväskylä.
- Wonders, Karen 1993. *Habitat Dioramas: Illusions of Wilderness in Museums of Natural History*. Almqvist & Wiksell, Uppsala.

## **Opinnäytteet**

- Heinonen, Anne 2004. Eriarvoiset eläimet: ihminen, kone, eläin. Eläindiskurssit ja spesismi Aamulehdessä. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- Hirvonen, Anne 2014. Mustasukkaiset tappajatalitintit: Inhimillistäminen ja metaforat luonnonvaraisia lintuja koskevissa mediateksteissä. Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto.

Keski-Korpela, Niina 2008. Sika vai lammaspossu Babe? Eläinten inhimillistämisen keinoja ja merkityksen tarkastelua elokuvassa Babe – urhea possu. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.

Laitinen, Marianna 2012. ”Ne ovat perhe – emo ja neljä pentua.” Eläinten representaatiot BBC:n luontodokumentissa. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto.

Pasanen, Anna 2015. Valkoinen tiikeri asfalttiviidakon kanahäkissä. Eläimen representaatio Aravind Adigan romaanissa *The White Tiger*. Yleisen kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielma. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto.

Rajamäki, Anni 2015. Eläinruumiit materiaalina *Route Couture* -taideprojektissa. Taidehistorian pro gradu -tutkielma. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto.

Statovci, Pajtim 2017. Eläinrepresentaatioista Ernest Hemingwayn ja Franz Kafkan lyhyissä kertomuksissa. Yleisen kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielma. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto.

Tuomivaara, Salla 2003. Eläimet muuttuvassa yhteiskunnassa. Johdatus ihmisten ja eläinten välisten suhteiden sosiologiaan. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto.